

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Slavica Simončič

**Asimetrično vojskovanje – zgodovinski koncept in
sodobni izziv**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Slavica Simončič

Mentor: asist. dr. Uroš Svete

**Asimetrično vojskovanje – zgodovinski koncept in
sodobni izziv**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorju asist. dr. Urošu Svetetu, ki mi je svetoval in pomagal pri izdelavi diplomske naloge. Iskrena hvala možu za vso podporo in motivacijo. Hvala družini in prijateljem, ki so mi stali ob strani v času študija.

Asimetrično vojskovanje – zgodovinski koncept in sodobni izziv

V zadnjih dvajsetih letih je veliko govora o asimetričnih spopadih, še posebej po terorističnem napadu na Svetovni trgovinski center 11. septembra 2001 in vojnah v Iraku, Afganistanu ter Afriškem rogu. Kaj se je v času po hladni vojni spremenilo in kaj se ni, da toliko pozornosti namenjamo pojmu asimetrije v vojskovanju, ki pravzaprav ni nov pojav? Pojavi se namreč že v času velikih osvajalcev, kot so Julij Cezar, Džingis Kan in Napoleon, temelje njegovim definicijam pa postavijo analitiki šele v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Eden teh je William S. Lind, ki je s sodelavci razmejil asimetrično vojskovanje na štiri generacije, začeni s prvo od leta 1648, ko se konča 30-letna vojna, zaključuje pa s četrto, ki v bistvu predstavlja današnje stanje. Na podlagi nekaj izbranih indikatorjev, kot so akterji, čas, prostor, taktika, oborožitev, mobilizacija, cilji vojskovanja, tarče, bojne enote, številčnost nasprotnika in teren, sem ugotavljala podobnosti in spremembe za posamezno generacijo ter specifičnosti, ki se pojavljajo v posamičnih obdobjih. S pomočjo primerjave sem ugotovila, da so se bistveno spremenili akterji in uporabljena sredstva v asimetričnih spopadih, opaziti je porast terorističnih dejavnosti ter vpliv spremenjenega varnostnega okolja.

Ključne besede: asimetrično vojskovanje, tehnologija, državni in nedržavni akter

Asymmetric warfare – historical concept and challenge for the future

In the last twenty years there has been a lot of talk about asymmetrical conflicts, particularly after the terrorist attack on the World Trade Center September 11, 2001, and the wars in Iraq, Afghanistan and Somalia. What has been changed after the Cold War and what has not been changed that so much attention is pointed to the concept of asymmetry in warfare, which is actually not a new phenomenon? It had occurred already at the time of great conquerors such as Julius Caesar, Genghis Khan and Napoleon, but the foundations of its definition, however, analysts put in the eighties of last century. One of these analysts is William S. Lind, who demarcated with his colleagues asymmetric warfare to four generations, starting with the first since 1648, after ending 30-year war, but concludes with the fourth, which essentially represents the current situation. On the basis of a few selected indicators, such as actors, time, space, tactics, armaments, mobilization, war aims, targets, combat units, the size of the enemy and terrain, I'm identifying the similarities and changes for each generation and the specificities to be made in each time period. By comparisons I found that the actors and the resources used in asymmetric conflicts, the observed increase in terrorist activities and the impact of the revised security environment have significantly changed.

Key words: asymmetrical warfare, technology, state actor, non-state actor

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	7
2	METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR.....	9
2.1	PREDMET PROUČEVANJA	9
2.2	HIPOTEZE.....	9
2.3	METODE PROUČEVANJA	10
2.4	CILJI PROUČEVANJA.....	10
3	TEORETIČNI OKVIR.....	11
3.1	OPREDELITEV POJMA ASIMETRIČNO VOJSKOVANJE.....	11
3.2	ZNAČILNOSTI ASIMETRIČNEGA VOJSKOVANJA	15
4	PREGLED ZGODOVINE ASIMETRIČNEGA VOJSKOVANJA.....	17
4.1	VOJSKOVANJE OD PRADAVNINE DO VESTFALSKEGA MIRU	17
4.2	POJAV ZGODNJIH VOJSK – PRVA GENERACIJA VOJSKOVANJA	29
4.3	TOTALNE VOJNE – DRUGA GENERACIJA VOJSKOVANJA	36
4.4	»BLITZKRIEG« – TRETJA GENERACIJA VOJSKOVANJA	42
4.5	INFORMACIJSKA VOJNA – ČETRТА GENERACIJA VOJSKOVANJA	46
5	PRIMERJAVA.....	57
6	ZAKLJUČEK.....	68
	LITERATURA	73

Kazalo tabel in slik

Preglednica 4.1:	Časovni trak zgodovine vojskovanja.....	18
Preglednica 5.1:	Pregled razvoja asimetričnega vojskovanja skozi generacije.....	57
Slika 4.1:	Makedonska falanga	23
Slika 4.2:	Obleganje Acre, aprila in maja 1291	25
Slika 4.3:	Bitka pri Gettysburgu, Pennsylvania, 1.do 3. julij 1863	33
Slika 4.4:	Razmerje sil v ameriški državljanski vojni 1861 – 1865	34
Slika 4.5:	Avstralski inženirci v belgijskih strelskih jarkih avgusta 1917	37
Slika 4.6:	»Blitzkrieg« – napasti, prodreti, zaobiti.....	43
Slika 4.7:	Delež zmag glede na tip akterja po obdobjih zadnjih 200 let	49
Slika 5.1:	Razvojna spirala vojnih generacij	61
Slika 5.2:	Razvojna spirala cilja	63
Slika 5.3:	Razvojna spirala prostora.....	66

1 UVOD

Asimetrično vojskovanje poznamo že iz časa velikih osvajalcev v zgodovini, kot so Julij Cezar, Džingis Kan, Napoleon, najdemo ga v spopadih ne tako daleč nazaj, ko so se ruske oblasti znašle v asimetričnem spopadu z upornimi Čečeni, in nenazadnje imamo opravka z asimetričnimi spopadi moderne dobe, kakršen je bil teroristični napad islamskih skrajnežev na Svetovni trgovinski center v New Yorku. Navedeni primeri nazorno govorijo o tem, kako lahko inovativne in nenavadne metode dramatično prispevajo k pridobitvi koristi in prednosti v prid šibkejšega nasprotnika v spopadu.

Načini vojskovanja so se skozi čas spreminjali v skladu s tehnološkim razvojem družbe. Primere asimetričnega vojskovanja najdemo povsod tam, kjer šibkejši nasprotnik z uporabo nekonvencionalnih oblik vojskovanja (npr. način, oprema, sredstva) poskuša premagati kvantitativno ali kvalitativno močnejšega nasprotnika.

Za asimetrično vojskovanje bi lahko rekli, da se kot stalnica pojavlja v vojskovanju skozi zgodovino, razlike najdemo le v načinu izvajanja ter sredstvih, ki so v danem časovnem obdobju na razpolago (in so odvisna od tehnološke razvitosti družbe). Tako za vsako obdobje asimetričnega vojskovanja oz. generacijo asimetričnega vojskovanja (kakor so jo poimenovali ameriški vojaški teoretiki) opredelimo tipične značilnosti, ki zanj veljajo. Na podlagi le-teh analiziramo spremembe ter jih med seboj primerjamo.

V diplomski nalogi bom na podlagi teoretičnih osnov o asimetričnem pristopu vojskovanja skozi primere bom opisala zgodovinski pregled razvoja asimetričnega vojskovanja od starega veka do danes. Pri tem bom izbrala nekaj indikatorjev, ki jih bom med seboj primerjala ter tako lažje ugotovila podobnosti in razlike med pojmovanjem asimetričnosti v vojskovanju včasih in danes.

Današnji izzivi za varnost v svetu so drugačni od tistih iz časa pred in med hladno vojno. V skladu s tem se spreminjajo tudi naloge institucij, ki skrbijo za svetovno varnost. Kljub prepletanju in zapletanju odnosov med Evropsko Unijo in zvezo NATO,

smo priča krepitvi teh dveh zavezništev, vsaj kar se tiče boja proti terorizmu, k čemur je bistveno pripomogel prav napad na Svetovni trgovinski center 11. septembra 2001.

11. september je označil začetek novega obdobja – obdobja, v katerem je postala glavna prioriteta vlad držav in mednarodnih institucij boj proti terorizmu. Čeprav so se že pred tem pojavljale trditve o tem, da se je način vojskovanja bistveno spremenil, pa se je šele s tem napadom pojavila potreba po razumevanju današnjih vojn in njihovih odnosov v primerjavi s prejšnjimi vojnama ter terorističnimi napadi.

Za vojno so v zgodovini človeštva obstajali številni razlogi. Najstarejši so kraja (npr. želja, da se na silo pridobi ozemlje, ženske, pridelke ali ulov), religija, revolucionarne politične ideje in različne politične ideologije. Po koncu hladne vojne pa je glavni razlog za vojno sovraštvo ene etnične ali verske skupine do druge; slednje je izbruhnilo na dan po padcu berlinskega zidu. Padec berlinskega zidu, ki je simbolno delil vzhodni in zahodni blok, je povzročil zrušitev sistema velesil, ki sta nadzorovali druga drugo, mir pa je bil dejansko samo navidezen. Ker ni bilo sil, ki bi zadrževale države proč od nasilja, so na plano privrela stara sovraštva med etničnimi in verskimi skupinami. Ali drugače povedano, ker ni bilo več dveh hegemonov, ki bi zagotavljala stabilnost, so se uveljavili nedežavni akterji.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET PROUČEVANJA

Predmet proučevanja v pričujoči diplomski nalogi je pristop asimetričnega vojskovanja od njegovih začetkov do danes. V prvem delu predstavljam teoretično osnovo za boljše razumevanje pomena asimetričnega vojskovanja vse od starega veka do danes, drugi del pa zajema primerjavo uporabe proučevanega predmeta glede na posamezna časovna obdobja.

2.2 HIPOTEZE

V nalogi bom bodisi potrdila bodisi ovrgla naslednje hipoteze:

SPLOŠNA HIPOTEZA 1:

Asimetrično vojskovanje je tako kot v prejšnjih generacijah vojskovanja prisotno tudi v t.i. četrti generaciji vojskovanja, vendar so se pojavile določene spremembe, ki so zanj specifične in torej niso vezane na zgodovinsko dogajanje.

DELOVNI HIPOTEZI

Vojne se s klasičnih bojišč selijo v naseljena mesta.

Informacijsko bojevanje spreminja klasične vojne odnose; uporaba računalniške tehnologije se tako izraža kot posebnost sodobnega asimetričnega vojskovanja.

2.3 METODE PROUČEVANJA

Glavne metode družboslovnega raziskovanja, ki sem jih poleg analitične in sintetične metode sklepanja v okviru kvantitativnega, kvalitativnega in primerjalnega pristopa uporabila pri izdelavi naloge, so:

- za opredelitev asimetričnega vojskovanja sem uporabila zbiranje virov, kateremu so sledili podrobnejši pregled gradiva, izbor in analiza vsebine. Pri samem zbiranju virov sem naletela na jezikovne ovire, zato sem si pomagala večinoma z viri v angleškem jeziku;
- analizo in interpretacijo sekundarnih virov sem uporabila za izdelavo teoretičnega dela naloge (to so knjige, članki in predavanja, medmrežni viri ter avdio-vizualni viri);
- deskriptivno metodo sem uporabila za opredelitev pojma asimetrično vojskovanje ter navedbo njegovih značilnosti;
- primerjalno analizo pa sem uporabila v poglavju, kjer sem na podlagi pridobljenih podatkov primerjala zgodovinsko in sodobno stanje uporabe asimetričnih pristopov ter v sklepnem delu.

Skušala sem pridobiti čim bolj aktualne in najnovejše vire, zato sem poleg klasičnega bibliografskega pristopa uporabila tudi možnosti googlovega iskanja digitaliziranih virov.

2.4 CILJI PROUČEVANJA

Glavni cilj naloge, ki sem si ga zadala, je ugotoviti, kako in v kakšnem obsegu se je asimetričnost vojskovanja pojavljala skozi posamezna zgodovinska obdobja. Te ugotovitve predstavljajo podlago za nadaljnjo analizo stanja sodobnega asimetričnega vojskovanja ter morebitne napovedi za prihodnost. Z nalogo želim tudi posebej izpostaviti specifičnosti in podobnosti, ki se pojavljajo skozi zgodovino ter najti razloge za nenaden razmah govora o asimetričnem vojskovanju v zadnjih dvajsetih letih.

3 TEORETIČNI OKVIR

Pojem asimetrično vojskovanje v zadnjem času srečujemo vse pogosteje – še posebej po napadih na ZDA, 11. septembra 2001. Ravno v ZDA so se proučevanja in definiranja tega pojma najbolj obširno lotili. Rezultat je nastanek mnogih različnih definicij, od katerih pa je le peščica takih, ki zajemajo dovolj podatkov, s katerimi postane definicija uporabna.

3.1 OPREDELITEV POJMA ASIMETRIČNO VOJSKOVANJE

V najširšem pomenu se pojem *asimetrično vojskovanje* običajno nanaša na spopad, v katerem se sodelujoči akterji ali skupine po moči delovanja bistveno razlikujejo. Tako vojskovanje običajno zajema taktike in strategije nekonvencionalnega vojskovanja, šibkejši nasprotnik pa poskuša z uporabo določene strategije zmanjšati pomanjkljivosti v svojih vrstah (Ancker 2003, 18–25). Vendar pa se asimetrija ne nanaša zgolj na kvantitativne indikatorje, temveč tudi na neprimerljivost, neenakost, različnost sodelujočih v spopadu (Svete 2002, 12).

Svetetovo definicijo dopolnjuje Primmermanova (2006, 5), ki strategiji dodaja taktiko in orožje, vendar uporabljeno le v odnosu do ZDA, ne posega pa na področje psiholoških dejavnikov.

Poseben pomen psihološkim dejavnikom v sodobnem vojskovanju namenja Embry (2007, 165), ki analizira trenutno stanje s poudarkom na funkciji ZDA v smislu prevladujoče sile v svetovnem merilu, ki narekuje eksistenčne pogoje v simetričnih konfrontacijah. Nasprotno pa stanje konfliktov opisuje kot asimetrično za ZDA v primeru, ko so uporabljeni psihološki prijemi zastraševanja, potenciranega stresa, povzročanja panike, ideološke manipulacije in podobnih vplivov na zavest posameznika. V teh primerih ZDA izgublja hegemonistični položaj, saj psihološki prijemi predstavljajo največjo grožnjo zagotavljanju varnosti prebivalstva in

gospodarstva. 20. stoletje je zaradi velike vloge ZDA v odnosih v svetu, skupaj s spremembami v evropskem ravnotežju moči prineslo slabitev občutka varnosti ameriškega civilnega prebivalstva.

Tako Primmerman kot Embry navajata primere preveč črno-belo, skladno s tem, kako ZDA vidijo sebe in preostali svet. Kljub svoji osredotočenosti na položaj ZDA v svetu le upoštevata splošne značilnosti asimetrične konfrontacije, kot jo definirajo tudi drugi avtorji.

Za asimetrični spopad je značilno, da bojujoče se strani na nepričakovan, indirektn način uporabljajo inovativne, netradicionalne metode in sredstva. Asimetrija lahko predstavlja napad na šibko točko ali pa se kaže kot odsotnost simetrije v nekem odnosu (Nedog 2001, 9).

O tem, kdaj je bil pojem asimetričnega vojskovanja prvič zapisan v literaturi, je težko natančno govoriti, saj naj bi bilo to po mnenju McKenzieja (2000, 2) prvič omenjeno v poročilu *Quadrennial Defense Review* leta 1997. Vendar pa je asimetrični spopad kot boj med neenakimi silami omenjen že leta 1995 v dokumentu *Joint Warfare of the Armed Forces of the United States* (Shalikashvili 1995, 15).

Najobširnejša uradna definicija, ki je bila objavljena leta 1999 v *Joint Strategy Review*, pravi, da so asimetrični pristopi poskusi, da bi oslabili moč ter hkrati izkoristili slabosti ZDA, in sicer z uporabo metod, ki se značilno razlikujejo od ameriških pričakovanih. Ti pristopi iščejo psihološki vpliv kot na primer šok ali zmedo, ki deluje na nasprotnikovo svobodo delovanja, voljo. Najpogosteje uporabljajo inovativne, netradicionalne taktike, orožje ali tehnologijo, ki jih lahko uporabimo na vseh ravneh vojskovanja – tako strateški, operativni kot tudi taktični (Userland.com 2003).

Obstoječa definicija je s strani McKenzieja doživela kritike o omejeni uporabnosti in neučinkoviti razlagi asimetrije, vendar tudi sam želi poudariti podobno bistvo. Asimetrično vojskovanje definira kot delovanje podrejene taktične ali operativne moči proti slabostim ameriških držav z namenom, doseči nesorazmerne učinke in s tem oslabiti voljo Američanov, da bi nasprotnik dosegel svoje strateške cilje. Slabost obeh definicij je prevelika usmerjenost k ZDA, čeprav bi McKenziejevo razlago lahko

aplicirali tudi na države, ki bi čutile ameriške grožnje svojim interesom in domovini (McKenzie 2000, 2).

Če berem obe definiciji zgolj na splošno z gledišča asimetričnega vojskovanja, bi se tudi sama lahko strinjala s kritiko o preveliki usmerjenosti k ZDA. Če pa berem definicijo v kontekstu današnje situacije, ko povezujemo asimetrično vojskovanje z vsako vojno, v katero je vključena ZDA, pa se mi zdita ti dve definiciji povsem korektni. Kajti danes so po zaslugi medijev najbolj v središču pozornosti svetovne javnosti prav grožnje Združenim državam Amerike ter njihova vpletenost v konflikte. Po drugi strani pa se prav ZDA najbolj sistematično pripravljajo na globalni asimetrični pristop, o katerem v povezavi z vizijo ameriške vlade o bodočih vojnah (v delu *Joint Vision 2020*) razpravlja tudi Applegate (2001, 1–32).

Enega izmed boljših povzetkov razlag in definicij najdemo v Metzovi in Johnsonovi opredelitvi asimetričnega vojskovanja, kjer poudarjata nasproten mišljenjski pristop k bojevanju v primerjavi z nasprotnikom: »Asimetrija je način delovanja, organiziranja in mišljenja, ki je povsem nasproten nasprotnikovemu, z namenom do skrajnosti povečati svoje prednosti in izkoristiti nasprotnikovo šibkost. Lahko je politično-strateška, vojaško-strateška, operativna ali kombinacija vseh naštetih. Lahko je kratkoročna ali dolgoročna« (Metz in Johnson 2001, 5–6). Razlikujeta tudi med načrtovano ali spontano, med prikrito ali izvršeno asimetrijo, omenjata pa tudi možnost obstoja psihološke ter fizične dimenzije. Metz in Johnson v svoji definiciji najbolj poudarjata ravno nasproten mišljenjski pristop, ki se mi zdi bistven za razumevanje asimetrije v vojskovanju. Nasprotnik se namreč znajde v položaju, ko ne razume delovanja uporabe nesimetričnih metod in sredstev in s tem posledično ne more razviti ustreznih protiukrepov (Metz in Johnson 2001, 5–6).

Kljub izčrpni definiciji, ki jo ponujata Metz in Johnson, pa za današnje razmere daleč najboljšo definicijo ponuja Thornton (2007, 4), ki zajame popolnoma drugačen vidik asimetrije. V svoji teoriji poudarja, da asimetričnosti ne smemo enačiti z neenakostjo, kar ponazori z naslednjim primerom: simetrija je kot slika v ogledalu, kjer podobnost obstaja, vendar je slika lahko včasih manjša. V asimetričnem razmerju pa ne obstaja nikakršna podobnost. Torej, če ima neka sila manj tankov kot druga, to še ne pomeni asimetričnosti! Asimetričnost namreč nastopi šele takrat, ko ena od strani uporabi

različno sredstvo! Ne glede na število in kvaliteto so današnje konvencionalne sile opremljene in pripravljene za spopad z nasprotnikom, ki je kot slika v ogledalu. Poleg tega Thornton opozarja še na dejstvo, da tudi močnejši akterji lahko v spopadu uporabijo asimetrični pristop.

V nadaljevanju si pogledajmo še nekatere opredelitve pojma asimetričnega vojskovanja. Tako na primer svoj pogled predstavita v knjigi *Neomejeno vojskovanje* kitajska vojaška teoretika Qiao in Wang (2002), ki pravita, da je koncept asimetrije pomemben zlasti za šibke in revne države ter nedržavne entitete. Le-te bi se s pomočjo tovrstnih metod lahko upirale precej močnejšemu nasprotniku ali pa ga celo porazile. Tako kot že nekateri njihovi ameriški kolegi tudi onadva v definicijo kot pomembno komponento umeščata faktor presenečenja. Problem obravnavata zelo široko, podobno kot Tofflerjeva (1995), saj ga umeščata tako v gospodarsko, finančno, kulturno, medijsko, kot tehnološko in okoljsko sfero, če izpostavim le najpomembnejše vidike.

Njuna definicija sicer predvideva uporabo psihološkega dejavnika, vendar pa se ne bi strinjala z delom definicije, v katerem pravi, da je koncept asimetrije pomemben zlasti za šibke države; menim namreč, podobno kot Thornton, da lahko tudi močnejši nasprotnik v enaki meri uporabi asimetrični pristop v spopadu.

Zanimivo definicijo podajata Arreguín-Toft (2005, 96) in Paul (1994, 20), ki asimetričnost izražata z matematičnim razmerjem. Prvi razmerje sil postavlja na 5 : 1 v korist močnejšega nasprotnika, drugi pa postavlja to razmerje na 2 : 1, pri čemer asimetrijo pojasnjuje tudi z vojaško in gospodarsko neenakovrednostjo držav v konfliktu.

Pengal (2007, 24) je asimetrične pristope vojskovanja opisal kot »nekonvencionalno bojno taktiko, namenjeno napadu na nasprotnikovo informacijsko-tehnološko in finančno zaledje, potrebno za vodenje modernih vojaških operacij«. Tej definiciji bi dodala podobno kritiko, kot sem jo omenila že prej, in sicer bi poudarila Primmermanovo mnenje, da ne gre le za taktiko, temveč tudi uporabo strategije in orožja, poleg tega tudi tu manjka psihološka komponenta, katere cilj je ne samo informacijsko in finančno zaledje, temveč tudi napad na zavest civilnega prebivalstva,

ki ga poudarjam v celotni nalogi in predstavlja bistven element sodobnega asimetričnega pristopa vojskovanju.

Definicija, ki bi po mojem mnenju vsaj približno dobro poskušala opisati pojem asimetričnega vojskovanja, mora vsebovati naslednje:

- asimetrično vojskovanje je način delovanja in organiziranja, v katerem nastopata vsaj dva akterja, ki sta si po vojaški ali gospodarski moči kvalitativno ali kvantitativno neenakovredna,
- do konflikta med njima prihaja zaradi neskladnosti interesov,
- pri doseganju ciljev poskušata akterja maksimalno izkoristiti lastne prednosti in hkrati v največji možni meri upoštevati nasprotnikove šibkosti,
- vsaj eden od akterjev uporablja nekonvencionalna sredstva vojskovanja,
- vsaj eden od akterjev uporablja načine/sredstva, s katerimi poskuša doseči določen psihološki učinek na civilno prebivalstvo nasprotnega akterja ali pa na nasprotnega akterja samega.

3.2 ZNAČILNOSTI ASIMETRIČNEGA VOJSKOVANJA

Ker samo definicije niso dovolj za globlje razumevanje pojma asimetričnega vojskovanja, bom v tem poglavju opisala nekaj njegovih značilnosti. McKenzie (2000, 3–17) navaja pet glavnih značilnosti:

1. Prva in najbolj temeljna je *neskladnost interesov*; največja vzpodbuda za uporabo asimetričnega pristopa izhaja bodisi iz dejanske bodisi iz zaznane neskladnosti interesov. Če ima šibkejši nasprotnik vitalne interese, ki so v konfliktu z nevitalnimi interesi močnejšega nasprotnika, obstaja velika verjetnost, da bo šibkejši uporabil asimetrični pristop.
2. Asimetrični pristopi lahko dosežejo izjemen učinek na nasprotnika z manipulacijo psihološkega elementa; tu torej govorimo o *nasprotnikovi volji*, ki je *glavna tarča* asimetričnega delovanja. Tako se lahko materialne in druge pomanjkljivosti šibkejšega nasprotnika nadomesti z neposrednim delovanjem na zavest nasprotnika.

3. *Izvrševanje strateškega učinka na vseh nivojih vojne* (strateškem, operativnem in taktičnem); asimetrični pristopi se uporabljajo na vseh nivojih vojne, vendar pa se ne glede na nivo poskuša izvršiti strateški učinek v največji možni meri.
4. Za asimetrične pristope je pomembna *učinkovitost*, ki pa jo je zelo težko ovrednotiti. Učinkoviti asimetrični pristopi imajo nekaj skupnih karakteristik. Z vidika tarče gre za povsem nepričakovane akcije, proti katerim se najboljše obnesejo tudi nepredvidljive reakcije, medtem ko bi predvidljiva reakcija stanje lahko poslabšala. Učinkovit asimetrični pristop tarči povzroči nastanek nesorazmerne škode na vseh področjih. To dejanje ima za posledico *učinek*, ki se ga tako čuti na strateški ravni, ne glede na to, na kateri ravni je bila operacija izvedena.
5. *Dinamični odgovor na grožnje*: McKenzie je mnenja, da se pri preučevanju asimetričnih pristopov ne moremo izogniti t.i. procesu akcija-reakcija. To pomeni, da bo vsako dejanje prvega nasprotnika imelo vpliv na drugega nasprotnika. Torej bodo dejanja in strateške odločitve pravega nasprotnika določala dejansko naravo asimetričnih groženj.

Svete (2002, 21) v svojem magistrskem delu omenja še nekaj pomembnih značilnosti. *Presenečenje* in *inovativnost* pripomoreta k načinu vojskovanja, ki ga nasprotnik ne pričakuje, zato vsako tako vojskovanje označimo za asimetrično. V tem smislu se pokaže še ena ključna značilnost asimetričnega vojskovanja, to je *nekonvencionalnost*, ki pa je ne smemo razumeti kot način vojskovanja, kljub temu da jo nekateri avtorji tesno povezujejo s pojmom nekonvencionalnega vojskovanja.

4 PREGLED ZGODOVINE ASIMETRIČNEGA VOJSKOVANJA

Vojna je obstajala veliko tisočletij pred državo, diplomacijo in strategijo. Vojskovanje je skoraj tako staro kakor sam človek in sega v najbolj skrite dele človeškega srca, kjer jaz preglasi racionalni namen, kjer vladata ponos in instinkt ter je čustvo najpomembnejše. O spopadih tako beremo že v delih o najzgodnejših družbah. Tak primer so lovsko-nabiralniške skupnosti, kjer še niso poznali družbenih vlog in delitve dela, zato je vsak sposoben posameznik prispeval h kakršnemukoli napadu ali obrambi ozemlja, pri čemer lahko poudarimo, da so bili spopadi med plemeni celo izredno pogosti (Keegan 2005, 21).

4.1 VOJSKOVANJE OD PRADAVNINE DO VESTFALSKEGA MIRU

Natančna časovna opredelitev vojskovanja seveda zaradi geografskih razlik ni mogoča. To, kar je za nekatere dele sveta opredeljeno kot antično vojskovanje, se lahko v številnih drugih delih sveta pojavlja še danes.

V preglednici 4.1 je na časovnem traku zgoščeno prikazano, kako se je izkazovalo krhko razmerje vojne in miru ter kako je vojna skozi celotno zgodovino spreminjala svoje značilnosti glede na razvojno stopnjo človeštva.

Preglednica 4.1: Časovni trak zgodovine vojskovanja

pradavnina	<p>V pra-vojni so se moški enega plemena z golimi rokami, gorjačami in kamenjem borili s sosednjim plemenom za zemljo, pridelek, domače živali in ženske, ki predstavljajo ključ do potomcev; <i>Tofflerjeva temu obdobju pripisujeta začetek 1. vala sprememb, izhajajoč iz agrarne revolucije.</i></p> <p>Kasneje je ročno leseno in kamnito orožje zamenjalo kovinsko za boj moža proti možu, oddaljeno bojevanje pa je omogočil razvoj metalnega orožja, kopja in loka, cilji pa se niso bistveno spremenili.</p>
antični Srednji vzhod	<p>Jezdeci majhnih stepskih ponijev, oboroženi z loki, so tvorili hitro lahko konjenico, ki je zlahka premagala pretežno pehotne vojske s taktiko hitrih udarov in umikov (streme so uporabljali več kot 6 stoletij pred Evropo).</p>
antična Grčija in Rim	<p>Velika osvajanja pred našim štetjem je pod vodstvom neustrašnih vojskovodij omogočila izurjena in disciplinirana vojska pešakov z dolgimi kopji in ščiti, ki so se ji pridružili lahki konjeniki. Uporaba sulic je omogočala konjenico kot osrednjo bojno enoto, četudi niso poznali stremen. Redni vojski so pod prisilo pomagale lokalne vojske.</p> <p>Za obdobje helenizma so bile značilne izurjene najemniške vojske.</p> <p>Rimske legije so bile po cesarstvu porazdeljene glede na regije, bile so tudi v funkciji policije. Imele so izredne mobilizacijske sposobnosti. Težko konjenico so tvorili rimski vojaki ali zaslužni državljani, lahko konjenico pa vojaki Nerimljani. Poznali so že oblegovalno in metalno orožje, ki je služilo tudi biološki vojni z branitelji utrd.</p> <p>Terorizem se je (domnevno) začel z delovanjem Zelotov proti Rimljanom v 1. stoletju na območju Jeruzalema.</p>
srednji vek	<p>Vojne so poleg nacij kot legitimne entitete vodili tudi klani, plemena, rodbine, mesta, trgovinska združenja, verske organizacije in plačanci.</p> <p>Arkebuze so spremenile način bojevanja, viteštvo in konjenica sta izgubila svoj pomen. Vojaške discipline je bilo vse manj.</p> <p>V poznem srednjem veku so že uporabljali topove, ki so predstavljali nov preobrat v načinu vojskovanja.</p> <p>Križarske vojne so bile odgovor na sveto islamsko vojno nekaj stoletij poprej.</p> <p>Kublaj Kan je v svojih vojnah prvi uporabil šrapnelne granate.</p>
16. stoletje	<p>Reformacijske vojne med kneževinami in vojvodinami so oslabile Evropo, na jugovzhodu se je širilo Otomansko cesarstvo.</p> <p>Cortes je uničil Azteški imperij, Pizaro Inkovsko državo.</p> <p>Najemniške vojske so bile vse pogostejše.</p>
17. stoletje 30.1.1468	<p>V tridesetletni vojni (1618–1648), ki je spremenila politični zemljevid Evrope, so že bile v uporabi muškete.</p> <p><i>Ameriški teoretiki z Vestfalskim mirom opredeljujejo začetek 1. generacije vojskovanja.</i></p>
18. stoletje francoska revolucija 1789–1795	<p>Z Bostonsko čajanko se je začela ameriška vojna za neodvisnost izpod britanske krone. 4. julija 1776 je kongres sprejel deklaracijo o neodvisnosti, leta 1783 je Anglija priznala ZDA.</p> <p>Leta 1784 je Watt patentiral parni stroj.</p> <p>Francoska revolucija je pretresla vso Evropo, uvedena je bila splošna oborožitev (ljudska vojska) in odprava fevdalizma.</p> <p>Motivacija za vojno je bila tako politična kot nepolitična.</p>

19. stoletje	Stoletje (modernih) vojn, kolonializma in etničnega čiščenja.
1801	Leta 1801 je Napoleon prevzel oblast. Napoleonske vojne so sprožile množično posodabljanje oboroženih sil v Evropi; Napoleona so v mnogih evropskih deželah pozdravljali kot osvoboditelja izpod domačega plemstva.
1803–1815	Dunajski kongres (1.9.1814–9.6.1815), katerega sklepi so korenito spremenili politično podobo Evrope, je imel glavni cilj preprečiti ponoven vzpon Napoleonove Francije.
1814–1815	18.6.1815 Napoleonov poraz pri Waterlooju in nastanek svete alianse (28.9.1815) s ciljem ohraniti mir.
1816–1860	Začela se je industrijska revolucija (tekstilna industrija in gradnja železnic) in z njo 2. val sprememb (po Alvinu in Heidi Toffler), za katerega je značilna nizka cena dela ob masovni proizvodnji.
1827	Ressel je patentiral ladijski vijak.
1848	1848 je bilo leto revolucij v Evropi. V Južni Afriki so se razplamtele Burske vojne, ki so se leta 1899 končale z angleško zasedbo.
ameriška državljanska vojna	Po letu 1830 je železnica v ZDA spremenila način življenja in vojskovanja (vpliv na državljansko vojno). Na evropskih tleh je bila železnica za transport vojakov prvič uporabljena leta 1859 v avstrijsko-italijansko-francoski vojni za združitev Italije. 1867 nastanek Avstro-Ogrske
1866–1913	Leta 1866 je izbruhnila prusko-avstrijska vojna, ki je s praškim mirom pridružila Avstrijo Severnonemški zvezi.
1870	Leta 1870 je izbruhnila francosko-pruska vojna, ki se je končala s francoskim porazom.
1871	V času pariške komune je armada krvavo porazila lastno civilno prebivalstvo.
1872	Pogodba treh cesarjev je predstavljala začetek evropske politike »sistemov in zvez«.
1876	Otto je izumil motor z notranjim izgorevanjem.
1878	Berlinski kongres in utrjevanje zavezništva (Nemčija – Avstro-Ogrska – Rusija; Francija – Velika Britanija) po rusko-turški vojni (1877–1878).
1879	Edison je izumil žarnico na ogljeno nitko, nastala je dvozveza (Nemčija – Avstro-Ogrska).
1882	Tesla je izumil večfazni indukcijski elektromotor (Tesla je raziskoval orožje z usmerjeno energijo od začetka 20. stoletja pa vse do svoje smrti 1943), Koch je odkril bacil tuberkuloze in kolere, nastanek trozveze (Nemčija – Avstro-Ogrska – Italija).
1899	1. mirovna konferenca v Haagu (memorandum o oborožitvi ni sprejet, ustanovljeno Haaško razsodišče).
1899–1902	V burskih vojnah sta postali burski republiki po Pretorijskem miru angleški koloniji.
1904–1905	Rusko-japonska vojna.
1907	2. mirovna konferenca v Haagu (konvencije, deklaracije in zakonodaja o vojni, svetovno sodišče ni bilo ustanovljeno).
1912–1913	1. balkanska vojna. Svetovno ravnotežje se je spremenilo, ZDA se je kot nova politična in gospodarska velesila pridružila evropskim. Uveljavljati se je začela nacionalna zavest kot politična sila.

<p>1. svetovna vojna in sklepanje mirovnih pogodb 1914–1920</p>	<p>28.7.1914 je Avstro-Ogrska po atentatu na prestolonaslednika napovedala vojno Srbiji; začela se je prva svetovna vojna, katere glavna značilnost je bila pozicijsko bojevanje in aktivna propaganda.</p> <p><i>Ameriški teoretiki postavljajo to obdobje kot začetek 2. generacije vojskovanja.</i></p> <p>Tehnološka revolucija (cepelin, letalo, tank, podmornica, letalonosilka; bombardiranje iz zraka; strojnica, mitraljez in puškomitraljez, plamenometalec) in kemično orožje so spremenili način vojskovanja, vojna je postala globalna, zajela je tudi civiliste.</p> <p>22.4.1915 V bitki pri Ypresu Nemci so prvič uporabili bojni plin – iperit.</p> <p>29.6.1916 Nemci so uporabili bojni plin na Soški fronti.</p> <p>1917 ZDA so vstopile v vojno po tem, ko je maja 1915 nemška podmornica potopila potniško ladjo Lusitania – to je bil začetek podmorniškega vojskovanja.</p> <p>7.11.1917 Oktobrska revolucija (sklenitev miru v Brest-Litovsku marca 1918) se je zaključila z ustanovitvijo prve socialistične države na svetu julija 1918, ki se je poimenovala Ruska sovjetska federativna socialistična republika (RSFSR). Po oktobrski revoluciji so revolucionarji stopnjevali teror, hoteli so si zagotoviti red, disciplino in nadzor nad delavci; ustanovili so politično policijo in Rdečo Armado.</p> <p>1918 Oktobra 1918 je propadel Otomanski imperij.</p> <p>Prva svetovna vojna je bila zaključena.</p> <p>11.11.1918 je Nemčija podpisala premirje v salonskem vagonu v Compiegnu.</p> <p>1919 Januarja 1919 se je začela pariška mirovna konferenca, predsednik ZDA Wilson je predlagal ustanovitev Društva narodov za zagotovitev svetovnega reda in miru.</p> <p>Mirovni sporazum med Antanto in Nemčijo je bil podpisan leta 28.6.1919 v Versaillesu.</p> <p>1920 Krivični Versajski mir je imel za posledico nastanek nacionalnih manjšin.</p>
<p>Svet med obema vojnama 1918–1939</p>	<p>3.2.1924 je predsednik ZDA Wilson naznanil prekinitev odnosov z Nemčijo.</p> <p>1925 na Kitajskem je Sun Jat-Sena nasledil desničarski Čankajšek, proti kateremu se je zagovornik ljudstva Mao Tse-Tung boril s partizanskim načinom bojevanja. Državljanska vojna je trajala do leta 1937, ko so vse notranje sile Kitajske skupaj nastopile proti Japonski.</p> <p>1929 Oktobra 1929 je izbruhnila svetovna gospodarska kriza, »črni petek« na Wall Streetu.</p> <p>Totalitarni družbeni režimi v svetu (fašizem, represivni režimi, komunizem)</p> <p>1933–1935 Weimarska republika in njen razpad; kriza v Nemčiji je na oblast leta 1933 pripeljala Hitlerja, ki je naslednje leto začel z diktaturo, 1935 pa uvedel splošno vojaško obveznost in zavzel Porenje.</p> <p>1936–1939 Od julija 1936 do marca 1939 je divjala španska državljanska vojna, v kateri so sodelovali prostovoljci internacionale.</p> <p>Oktobra 1936 je nastala os Rim-Berlin, novembra 1936 Rim-Berlin-Tokio.</p> <p>Avgusta 1939 je Nemčija s SZ podpisala pakt o nenapadanju (da bi se izognila pogojem Versajškega miru, po katerem Nemčija ni smela imeti vojske, se je nemška vojska, iz leta v leto številčnejša, urila na tleh SZ, kjer je imela tudi tovarne orožja).</p>

<p>2. svetovna vojna 1939–1945</p> <p>1941 1942–1943 1945</p>	<p>3. generacija vojskovanja po ameriških teoretikih označuje totalna vojna. Nemčija je pod Hitlerjevim vodstvom leta 1939 z "blitzkriegom" brez vojne napovedi z vso vojaško tehnologijo zavzela Poljsko, ki se kljub številčni premoči ni mogla kosati z Nemčijo ne po taktiki ne po oborožitvi (konjenica).</p> <p>Civilnega prebivalstva ni prizadela le kruta vojna, temveč tudi holokavst. Po napadu na Pearl Harbour 1941 so v vojno vstopile tudi ZDA.</p> <p>V bitki za Stalingrad se je vojskovanje preneslo na ulice in v zgradbe. Bombniki so rušili mesta sil osi in zaveznikov.</p> <p>Nemčija je kapitulirala 7. maja 1945 v Reimsu, 8.5.1945 je tudi SZ v Berlinu ratificirala mirovno pogodbo, ki je pričela veljati takoj po polnoči, torej 9.5.1945; s tem je bila 2. svetovna vojna zaključena, četudi se je Japonska vdala šele 14. avgusta 1945.</p> <p>V tej vojni je bilo prvič uporabljeno jedrsko orožje (Hirošima, Nagasaki).</p>
<p>2. polovica 20. stoletja</p> <p>konec hladne vojne</p>	<p>Hladna vojna (zahodni blok NATO, vzhodni blok Varšavski pakt, neuvrščeni), nastanek mirovnih organizacij (OZN, ECOWAS, AU), 1947 ustanovitev Pakistana po krvavi državljanski vojni, 1948 ustanovitev Izraela in začetek izraelsko-palestinske vojne, 1950–1953 Korejska vojna (eden od vrhuncev hladne vojne), 1959–1975 Vietnamska vojna (višek 1964–1969; defolianti in gverilsko bojevanje), 1960–1963 Kubanska kriza (višek 1962, gverilsko bojevanje), 1978 upor proti šahu v Iranu, »notranje« državljanske vojne, izhajajoč iz naraščajoče revščine v državi, vojskujoče strani pa imajo različna etnična, verska in politična prepričanja, »jedrski klub«.</p> <p>1989 padec Berlinskega zidu – 4. generacija vojskovanja po ameriški šoli</p> <p>1990 zalivska vojna – napad Iraka na Kuvajt; <i>(po Alvinu in Heidi Toffler) 3. val sprememb, za katerega je značilno trgovanje z znanjem in informacijami.</i></p>
<p>21. stoletje</p>	<p>Informacijsko vojskovanje – znanje in informacija, manipulacija z informacijami, informacijski terorizem, medijsko vojskovanje, sočasna prisotnost vseh zgodovinskih oblik vojskovanja, globalizacija, »novi svetovni red«, konflikti nizke intenzivnosti, nesmrtonosno orožje, vojna robotov, vojna inteligentnega orožja proti inteligentnemu orožju, vojne niše, vojne v orbiti Zemlje (sateliti), totalni nadzor nad vsakim posameznikom.</p>

Vir: Bleicken in drugi (1976); Toffler in Toffler (1995); Abel in drugi (1996); Harenberg (1997); Parker (1997); Gifford (2001); Lind (2004b); Prebilič (2006).

V knjigi *War and anti-war* (Toffler in Toffler 1995, 35) beremo, da življenje predagrarnih, nomadskih in pastoralnih skupnosti ni bilo mirno in harmonično, saj se je nasilje odvijalo med skupinami takrat, ko so se bojevali za ženske ali pa zgolj iz

maščevanja. V vojskovanju tako lahko prepoznamo odsev načina dela. Hkrati avtorja poudarjata, da gre tu le za nasilje, ki ga ni moč enačiti z vojno, kajti vojna kot taka se razvije šele kasneje.

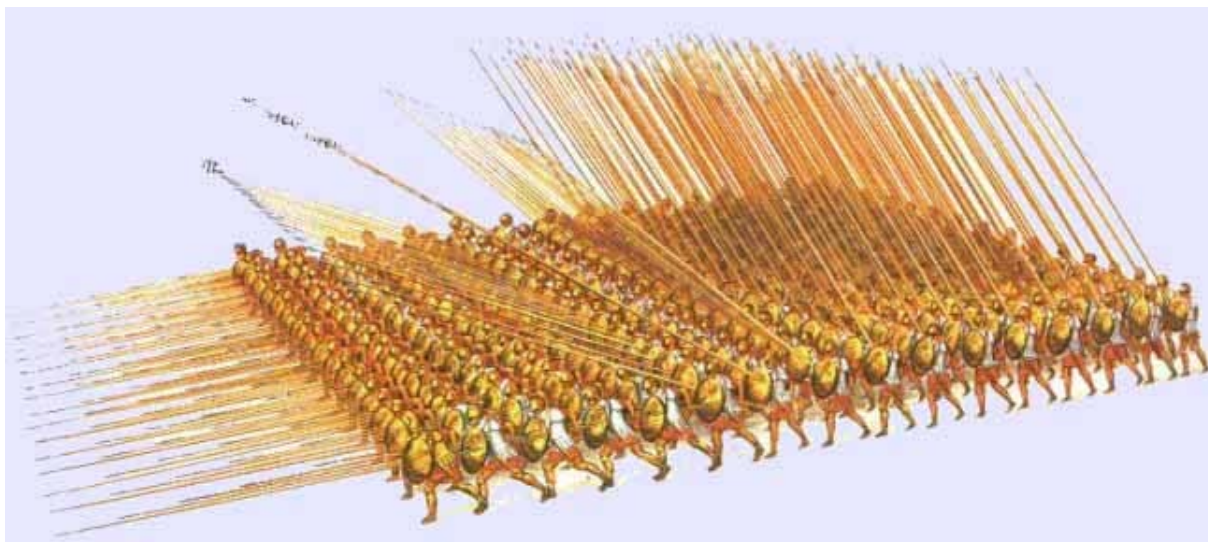
Prvi val drastičnih sprememb v človeški zgodovini je s seboj prinesla agrikulturna revolucija. Civilizacija prvega vala, kot jo imenujeta Tofflerjeva (1995, 20), je bila neizogibno odvisna od zemlje. Vojskovanje je v določenem smislu predstavljalo obred. Sovražnosti so se odvijale v skladu s splošno sprejetim kodeksom; tako se na primer niso smeli bojevati v času setve in žetve, poleti se niso vojskovali zaradi vročine, pozimi pa ne zaradi mraza (Lubi 2007).

Keegan (2005, 110–112) se sprašuje, če res ni vojskovanje nič več kot le spopad med kmeti, saj ugotavlja, da se je organizirano vojskovanje odvijalo na rodovitnih območjih primernih za obdelovanje. Vendar pa ne smemo zmotno misliti, da je bil edini motiv prilastitev ozemlja. Tu omenimo samo Mongole, ki s svojimi pohodi niso mogli utrditi zmage, ali pa Aleksandra Velikega, za katerega se zdi, da je perzijsko cesarstvo oplenil zgolj zaradi užitka.

S tem obdobjem povezujemo pojav falange¹, ki je imela v helenskem obdobju različne pomene. Le-ta je namreč lahko označevala vojsko nasploh, lahko je bila beseda, ki je opisovala bojno razporeditev vojske na bojišču ali pa je pomenila enoto pehote oz. kopenske vojske. Kasneje je Polibij izraz falanga tesno povezal s težko pehoto, ki se je v helenskem času dokončno oblikovala. Falanga je postala neprekinjena in zbita linijska formacija, ki se je v globino raztezala v več vrstah in je imela izključno ofenzivni namen ter en sam cilj, to je uničenje nasprotnika (Prebilič 2006).

¹ Falanga je označba za vojaško formacijo. Beseda se prvič pojavi že v tretjem tisočletju pred našim štetjem, v obdobju vojskovanja Sumercev. Po mnenju zgodovinarjev se je falanga kot bojna formacija razvijala v treh temeljnih obdobjih, ki so vplivali na njeno obliko in pomen.

Slika 4.1: Makedonska falanga

Vir: *History of Macedonia* (2008).

Agrikulturna revolucija je imela za posledico stalno naseljenost ter drugačne politične in socialne inovacije. Med najpomembnejše pa seveda sodi razvoj vojne (Toffler in Toffler 1995, 36). Sprva so bili to vdori barbarskih ljudstev (najbolj znani so bili Huni in Mongoli), ki so s pomočjo konj, za katere so že poznali stremena, plenili stalno naseljena območja. V primerih, ko je bilo potrebno braniti svoje ozemlje pred sosedi ali priključevati nova območja potrebna za preživetje, je vojna predstavljala nujnost (Périn in Forni 1991, 16).

Sčasoma so vojne postajale vse bolj okrutne. Tako so se že na začetku obdobja fevdalizma namesto občasne mobilizacije vojakov pojavile stalne vojske, ki so jih tvorile enote discipliniranih in dobro izurjenih vojakov, uvedba stalne vojske pa je omogočila, da vojskovanje ni bilo več omejeno na določena obdobja v letu (Lubi 2007). Takratna ljudstva so že poznala arhitekturo obrambnih naprav in se naučila nekaterih načinov obleganja. Opustili so kamnito orožje in ga nadomestili z bronastim, izdelovali so kovinske oklepe ter uporabljali lok. Ker so se bojevali na večjih razdaljah, so temu primerno razvili znanje logistike – hrana za ljudi in krma za živali vsaj za nekaj dni vojskovanja na nasprotnikovem ozemlju (Keegan 2005, 194). Vojskovanje se nato ni spreminjalo več stoletij, izjema je bila le uvedba konjenice (Lubi 2007).

Na tej točki omenimo, da so začeli namenjati veliko pozornost **času** in **prostoru** kot dejavnikoma oboroženega boja, **bojni morali** enot, njihovi **prehrani** ter doslednemu **spoštovanju predpisov** o nagrajevanju in kaznovanju (Lubi 2007).

Vojaški spopadi so bili nekaj povsem običajnega, saj so se velika kraljestva in imperiji, ki so predstavljali osrednje enote nadzora starodavnega sveta, lahko vzdrževali le s pomočjo vojaške sile. Takšen imperij je bil na primer Otomansko cesarstvo okoli leta 1500. Centralizirana oblast je določala potek vseh aktivnosti v državi (od trgovine do razvoja orožja), kar je državo oviralo pri njenem razvoju (Kennedy 2003, 12).

V obdobju srednjega veka je vojskovanje izjemno nazadovalo zaradi vladajočega fevdalizma, ki je onemogočal oblikovanje centralne oblasti, zaradi pojava najemnikov so se oblikovale manjše vojske z nizko moralo (najemniške vojske so običajno sestavljali propadli ljudje in ljudje različnega izvora in narodnosti, ki jim za »nacionalne« interese države lastnice vojske ni bilo mar; vojaki so služili tistemu, ki jim je bolje plačal), denar je postal moč v dobesednem pomenu besede - skratka, to obdobje srednjega veka je za vojaške analitike tisočletna praznina.

Posledično so bile srednjeveške vojske zelo slabo izurjene (discipliniranost je bila slaba) in opremljene (za opremo je bila značilna velika variabilnost), vojaške zvrsti so delovale povsem nepovezano, vojaški poveljniki pa praviloma niso imeli niti osnovnega taktičnega in strateškega znanja. Zato je šlo pri vojskovanju največkrat kar za bojevanje na izčrpanje, kjer se je vsaka vojaška enota borila predvsem za lastne cilje, to je materialni plen (Prebilič 2006).

Pojav smodnika, ki se je iz Kitajske hitro razširil preko Otomanskega imperija in ognjenega strelnega orožja je pomenil prelomnico v razvoju taktike, posledično pa je s seboj prinesel nov način vojskovanja ter s tem novo obdobje.

Spremembe v načinu vojskovanja je med drugim prinesla uporaba stremen v konjenici, ki so vojakom nudila oporo za noge in so se lahko poljubno gibali na konju (npr. zadajali udarce s konja). Dejansko je šele s tem konjenica pridobila na neposredni uporabnosti v vojskovanju. Stremena v povezavi s tehnološkim, kulturnim in socialnim napredkom so tako prinesla novosti v vojaški taktiki, spremenila pa se je tudi vloga

artilerije in konjenice, ki sta dobili najpomembnejše mesto v vojskovanju. Podoben vzorec vojskovanja² pa je obstajal tudi v drugih delih sveta.

Slika 4.2: Obleganje Acre, aprila in maja 1291

Guillaum de Clermont brani mesto Acra pred 160.000 mameluki egiptovskega sultana El-Asrad Khalila, od 5. aprila do 28. maja 1291.

Vir: Brown University (2006).

Oblegovalna taktika in linijsko vojskovanje, ki sta prevladovala v prejšnjih stoletjih, doživita temeljite spremembe. Gradnja gradov ni bila več smiselna, zato je bilo potrebno spremeniti dojemanje vloge ovir na bojišču, izjemno pa se poveča tudi število žrtev, kar sili v oblikovanje večjih vojaških formacij (Prebilič 2006).

Na tej točki se spomnimo najbolj splošne definicije asimetričnega vojskovanja, ki omenja vojskovanje dveh (ali več) posameznikov ali skupin, ki se po moči med seboj popolnoma razlikujejo.

Če za primer vzamemo husitske vojne, se moč v tem konkretnem primeru nanaša na številčno premoč (Avstrijci so imeli številčnejšo vojsko), vojskujoči se strani pa sta se

² Kot primer je navedena Kitajska, ki je v 5. stoletju svoje sile preoblikovala tako, da je temeljno vlogo v spopadu pridobila konjenica in ne več masovna pehota. Tudi na srednjem Vzhodu in v severni Afriki so uporabljali podobno ali celo naprednejšo tehnologijo kot v Evropi (Peers in Perry 1995, 34).

razlikovali tudi po uporabi taktike (husitska taktika³ se je lahko postavljala po robu veliko večjim enotam). Husitske vojne⁴, ki so se odvijale med leti 1415 in 1452 kot posledica verskih spopadov med češkimi protestanti in avstrijskim katoliki, so predstavljale zametke gverilskega vojskovanja, ki po nekaterih od zgoraj omenjenih definicijah velja za enega od načinov asimetričnega vojskovanja. Zaradi uporabe novih taktičnih pristopov so se tako manjše formacije lahko enakovredno spopadale z bistveno večjimi (Prebilič 2006).

Najbolj očitna razlika, ki jo lahko opazimo v vojskovanju na prelomnici iz starega v srednji vek, je **kvantitativne** narave, kajti za vojskovanje v obdobju starega veka je bila pomembna predvsem številčnost vojskujočih se strani in številčna premoč je po večini tudi odločala o zmagi. Še več, iz zgodovine so znani celo primeri, ko se vladarji niso odločili za sodelovanje v spopadu v primeru, da niso uspeli zbrati dovolj velikega števila vojakov. Dokler ni prišlo do bistvenega napredka v oborožitvi, so si bile vojskujoče se strani relativno enakovredne; noben od nasprotnikov torej ni imel začetne prednosti, zato je bila logična posledica, da so mobilizirali čim več ljudi za spopad. S pojavom strelnega orožja pa se začnejo pojavljati razlike v oborožitvi med sodelujočimi v spopadih, kar je pomenilo, da so imele vojske, ki so bile opremljene s tovrstnim orožjem, precejšnjo prednost. Tako se je moral šibkejši in slabše oborožen nasprotnik zavarovati pred velikimi izgubami na ta način, da je razvil učinkovitejšo taktiko.

Že tu lahko opazimo, da vsaka novost, ki jo družba razvije, predstavlja na področju vojskovanja nove pogoje za asimetrični način vojskovanja. To spoznanje bo imelo v nadaljevanju še večji pomen, saj bomo videli, da z vsako spremembo, bodisi tehnološko bodisi ideološko, nastopi tudi neko novo obdobje z določenimi specifičnimi značilnostmi, ki vpliva ne samo na način vojskovanja, temveč tudi na vsa druga področja delovanja družbe.

³ Husitska taktika obsega uporabo prilagojenega orožja, bojevali so se izza taborov, ki so jih vedno postavljali na vzpetine, poleg vojakov so bili oboroženi tudi vozovi (Prebilič 2006).

⁴ Husitske vojne je sprožilo delovanje reformatorja Jana Husa, rektorja praške univerze, ki je razširjal kritiko o cerkvenih razmerah. Njegova smrt je leta 1415 sprožila husitske vojne, ki so se zaključile šele leta 1436 ter popolnoma uničile Češko kraljestvo. Po smrti zadnjega Jegerllonca je Češka prešla pod vladavino Habsburžanov in postala del Habsburške monarhije (RTV Slovenija, televizija Maribor 2009).

Obdobje med leti 1500 in 1800 zgodovinarji imenujejo zgodnji novi vek. Nekateri novi pojavi, ki so se začeli s tem obdobjem, so še danes aktualni. Produkcija hrane ni bila namenjena le golemu preživetju, prišlo je do prostega pretoka blaga in ekonomije, ni bilo več vsiljevanja načel, svet pa je postal na vseh področjih prepleten. Če je bilo za predhodni vek povečini pomembno zagotavljanje potreb za preživetje, religija, teologija in znanost pa so bile medsebojno povezane, je za novi vek značilno, da je svet postal bolj enoten. Posameznik je sicer dobil svobodo, vendar pa je hkrati ponotranjil vrsto pravil, po katerih se je moral ravnati. Oblikoval se je svet s centrom v Evropi, njegovi ostali deli pa so zgolj služili temu centru (Bleicken in drugi 1976, 415–416).

Vzpon Evrope natančneje opisuje Kennedy (2003, 40–43, 48–51) v svoji knjigi *Vzpon in padec velikih sil* (ang. naslov *The Rise and Fall of the Great Powers*), kjer ugotavlja, da je Evropa prevzela vodilno vlogo pred drugimi civilizacijami zaradi večjih ambicij po napredku⁵, evropske prevlade nad izhodi na morje, kumulativnega učinka eksplozije znanja, ki je dodatno podkrepila njeno moč; na splošno lahko rečemo, da je kombinacija ekonomskega liberalizma, političnega in vojaškega pluralizma in intelektualne svobode proizvedla t.i. »evropsko čudo«. Kennedy pa omenja še en element v procesu ekspanzije Evrope, in sicer osebni aspekt. Ljudje so bili takrat pripravljeni žrtvovati vse zavoljo osebne slave in koristi, narodne slave, verskega fanatizma in tudi avanturizma.

16. stoletje in prvo polovico 17. stoletja so zaznamovale prepletene kampanje za evropsko prevlado, ki so se po stopnji in vrsti razlikovale od vojskovanja v prejšnjem stoletju. To niso bile več kratkotrajne lokalne vojne, temveč je dobilo vojskovanje v tem obdobju povsem drugačne **časovne in prostorske razsežnosti** (Kennedy 2003, 53).

Vodenje vojn je bilo v 17. stoletju ozko povezano z rojstvom nacionalne države. Filozofi in pisci tega časa so bili mnenja, da je nacionalna država najbolj naravna in hkrati najboljša oblika družbe, da bi bilo potrebno njeno moč povečati, interese braniti in da njeni vladarji delujejo v skladu z obćim, nacionalnim dobrim (Kennedy 2003, 93).

⁵ Kennedy meni, da je samo v Evropi obstajala pobuda za stalno izboljševanje in napredek (npr. oblika in struktura izstrelka, polnjenje in izdelava topov itd.). Tako je napredek kmalu privedel do večje moči in mobilnosti artilerije, kar je omogočalo nadvlado. Razlog za prevzem vodilne vloge pa vidi tudi v tem, da Evropa ni imela konkurence. Kitajci in Japonci namreč niso vlagali v proizvodnjo orožja, islamski janičarji pa so se držali svojih tradicionalnih načinov vojskovanja.

Pojem vojne, kot jo poznamo danes, je v Evropi dobil obliko med 15. in 18. stoletjem, od takrat pa je prešel čez mnoge različne faze. Kaldorjeva v svoji knjigi *New and Old Wars* opisuje razvoj vojn od t.i. starih vojn 15. stoletja, ki so bile bolj ali manj omejene, prek revolucionarnih vojn 19. stoletja in totalnih vojn v začetku 20. stoletja do t.i. novih vojn druge polovice 20. stoletja, kjer je šlo za vojne zavezništev oz. kasneje blokov. Vsako posamezno obdobje označujejo različne oblike vojskovanja, različni tipi oboroženih sil, različne strategije in tehnike ter sredstva vojskovanja. Kljub vsem tem razlikam pa sama vojna ostaja isti pojav, kot jo je opisal že Clausewitz: gre za organizacijo in mobilizacijo predvsem moških z namenom, izvajati fizično nasilje s povsem svojo značilno logiko in pravili (Kaldor 2006, 15–17).

Tako pridemo do prve za ta pregled pomembne letnice – to je leto 1648, ko se z Vestfalsko pogodbo konča tridesetletna vojna ter je priznana neodvisnost suverenima državama Švici in Nizozemski (24ur.com 1998). S to pogodbo si je država ustvarila monopol nad vojno in s tem se tudi začnejo t.i. štiri generacije vojskovanja. Koncept o generacijah vojskovanja (Lind 2004b) je v osemdesetih letih razvila skupina analitikov ameriške vojske, in sicer so bili to William S. Lind, Keith Nightengale, John F. Schmitt, Joseph W. Sutton in Gary I. Wilson.

Gre za enak princip delitve vojskovanja kot ga predstavlja Tofflerjeva, ki razdelita obdobja vojskovanja na tri vale sprememb, le da slednja uporabita izraz val sprememb namesto generacija. Poleg tega, se mi zdi delitev na generacije morda malo bolj natančna, vsaj kar se časovne opredelitve tiče, povsem pa se razlikujeta glede izbranih indikatorjev. Ameriška šola se opira na indikatorje, kot so akterji, taktika, prostor, bojne enote, cilji vojskovanja in druge, medtem ko se Tofflerjeva naslonita na ekonomske dejavnike. Za analizo uporabljata dejavnike proizvodnje, nedotakljivih vrednot, inovacije, organizacije, sistemske integracije, infrastrukture in akceleracije, ki so poleg ostalih latentni činitelji za vojno ugodnih razmer. Kljub vsemu sta obe opredelitvi ustrezni, čeprav je pogosteje v uporabi in javnosti bolj znan koncept štirih generacij.

Kot sem že omenila je delitev na generacije časovno bolj natančno opredeljena, vendar pa zajema samo obdobje zadnjih štiristo let, čemur bi po mojem mnenju pripisali dejstvo, da je to v bistvu obdobje obstoja same države ZDA. Kasneje bomo videli, da se nekateri indikatorji, ki jih ameriški teoretiki analizirajo v generacijah vojskovanja,

pojavnjajo že mnogo prej v zgodovini vojskovanja in ne šele po Vestfalski mirovni pogodbi, s katero opredeljujejo začetek prve generacije vojskovanja.

4.2 POJAV ZGODNJIH VOJSK – PRVA GENERACIJA VOJSKOVANJA

Leta 1989 je ameriška vojska z izrazom **prva generacija vojskovanja** označila obdobje zgodnjih vojsk, ki jih je organizirala in vodila država. Uveljavitev države je med drugim pomenilo, da je imela vlada izključno pravico do organiziranja in vzdrževanja svoje lastne vojske (Stewart 2004), za kar so pred tem obdobjem običajno skrbeli vladarji, vplivno plemstvo, lokalna združenja in vojaški redi.

Časovna omejitev obdobja prve generacije sodobnega vojskovanja, ki jo navaja Lind, traja od leta 1648, ko se je zaključila 30-letna vojna⁶, do leta 1860. Gre za vojskovanje v linijah in kolonah, saj so bile bitke vnaprej določene, vojskovališče pa je bilo urejeno. Tako se je tudi razvila vojaška kultura discipline in reda (Lind 2004a), pojavili pa so se tudi elementi, ki so ločevali vojaštvo od civilistov, npr. uniforme, salutiranje in natančna hierarhija činov, kar je še bolj krepilo kulturo reda v vojski.

Stewart meni, da je za to obdobje značilna uporaba taktike linij, kolon in masovnih vojsk ter da predstavlja ta generacija odsev uporabe taktik in tehnologije iz časa Napoleona in gladkocevni mušket (Stewart 2004); vendar pa se Napoleonov model mobilizacije celotnega civilnega prebivalstva ni ponovil vse do 1. svetovne vojne (Kaldor 2006, 25).

Vzemimo za primer špansko vojno za neodvisnost, ki se je začela s francosko invazijo na Portugalsko leta 1807 in Španijo leta 1808. Vojna je potekala med Francijo na eni strani in zavezništvom sil Španije, Velike Britanije in Portugalske na drugi strani. V boju za nadzor nad Iberskim polotokom se je bojevalo obsežno število gverilcev, ki so

⁶ Tridesetletna vojna je ime za spopade med letoma 1618 in 1648, ki so se dogajali v Evropi na področju Svetega rimskega cesarstva, vključene pa so bile tudi druge sile. Razlogi naj bi bili v verskih sporih med protestanti in katoliki. Leta 1630 je že kazalo, da se bo vojna končala, vendar se je v vojno vključila tudi Švedska in tako podaljšala vojno še za nadaljnjih 12 let (Lee 1995, 11–33)

Napoleonovim četam preprečili, da bi si podvrgli španske province. V sedmih letih vojskovanja je Španija zlomila slavno Napoleonovo armado – Grande Armée, katere enote so bile stalno udeležene v številnih bitkah in zato že večkrat uničene, mučene, imele so oslABLJENE komunikacije in zaloge ter bile nazadnje poražene s strani pripadnikov gverile⁷. Ta vojna predstavlja v zgodovini gverile eno najuspešnejših gverilskih vojn, kjer sta pomembno vlogo odigrala obveščevalna dejavnost španskih in portugalskih gverilcev (španski in portugalski pripadniki gverile so bili namreč pozvani, da prestrežejo francoske kurirje in tako zagotovijo pomembne informacije) ter skupno delovanje regularnih in neregularnih združenih sil, se pravi sodelovanje nacionalne vojske in gverile (Dugdale – Pointon 2002).

Vendar ne smemo napačno misliti, da je tu gverilsko vojskovanje prvič uporabljeno, kajti taktiko hitrih napadov in umikov so uporabljali že stepski bojovníki v 5. stoletju n.š., ko so napadali stalno naseljena mesta. Še bolj znan je primer vdorov barbarskih ljudstev. Tako je hunski vojskovodja Atila, ki se je z gverilsko taktiko boril proti tehnično močnejšemu Rimu, s svojo krutostjo sejal strah med ljudi.

Tudi do Krimske vojne leta 1853 je privedlo križanje nacionalnih in gospodarskih interesov takratnih velikih sil (še zlasti zaradi prevlade na Balkanu, Dardanelah in Bližnjem vzhodu). Poleg političnih je imela Rusija tudi gospodarske interese glede nadzora nad pomembnima morskima ožinama Bosporjem in Dardanelami, ki sta omogočali nadzor Sredozemlja. Vendar pa Rusija ni bila edina tekmica, kajti proti njej so se združili oslABLJENO Osmansko cesarstvo, Francija, Združeno kraljestvo in Kraljevina Sardinija.

Vojna se prične brez vojne napovedi Rusije, ki z 80.000 vojaki prekorači turško mejo in zasede Moldavijo in Vlaško. Turčija ob tem mobilizira 130.000 vojakov in uradno napove vojno Rusiji. V dveh kratkih bitkah kljub številčni premoči turških vojakov ruske čete odbijejo napade ter se nato vkopljejo in čakajo. Turčija nato sproži pomorsko vojno, čeprav ima slabšo in številčno šibkejšo floto. Poleg tega ima Rusija bolj izkušene

⁷ SSKJ: gverila -e ž (i) zlasti v neevropskih deželah bojevanje v majhnih skupinah na zasedenem ozemlju proti okupatorju ali v državljanski vojni: zatreti gverilo; učinkovitost gverile // skupina gverilcev: poročal je o delovanju gverile.

poveljnike, veliko bolj izkušene posadke na ladjah, boljšo taktiko, modernejšie topove in boljše strelivo.

V spopadu so bili Turki poraženi, Rusom pa so se na stežaj odprla vrata do Sredozemlja, toda slednji so zaradi oklevanja zamudili priložnost, da bi zmagovito končali vojno. Leta 1854 sta Velika Britanija in Francija napovedali vojno Rusiji. Tako se je turškim četam pridružilo še okoli 56.000 britanskih in francoskih vojakov, ki so ruske čete pomaknile nazaj na svojo stran meje. Po izkrcaju zavezniških vojakov na Krimskem polotoku se je pričelo dolgotrajno obleganje Sevastopola, ki se je končalo z zmago zaveznikov, po tem ko se je leta 1855 v vojno vmešala še Kraljevina Sardinija.

Z mirovnim sporazumom, ki sta ga v Parizu 8. septembra 1856 podpisali Rusija in Turčija ter njene zaveznice Velika Britanija, Francija in Kraljevina Sardinija, se je Krimska vojna končala. Rusija je po sklenjenem miru izgubila del Besarabije in protektorat nad podonavskimi kneževinami ter pravico do vojne mornarice v Črnem morju (Lambert 1991, 236–248).

V splošnem je za to obdobje značilen koncept množičnih armad, ki so jih izpopolnjevali na osnovi splošne vojaške obveznosti. Ker je bilo orožje zaradi svojega razvoja vedno lažje za uporabo, so namreč države sčasoma opustile najemnike in začele uvajati naborništvo. Tako so povečali število za boj sposobnih vojakov (Kotnik-Dvojmoč 2002, 56).

Že takrat pa je veljalo, da je imel večje možnosti za zmago tisti nasprotnik, ki je bil tehnološko naprednejši. Skladno z naraščanjem obsega vojsk, se je pojavila potreba po razvoju organizacije in poveljevanja, neke vrste vojaškega žargona, s pomočjo katerega bi se vodile običajne vojaške doktrine in kar je kasneje postalo znano kot standardna vojaška procedura (Kaldor 2006, 24), vendar je bila centralizacija vodenja in poveljevanja stroga in povsem neprilagodljiva, poleg tega pa je v vojaških vrstah vladala visoka hierarhija (Kotnik-Dvojmoč 2002, 56).

Posebnost v tej generaciji vojn so tarče. Tarčo je vedno predstavljala nasprotnikova vojska in nikoli civilno prebivalstvo, kar za vse naslednje generacije ne velja več. Glede

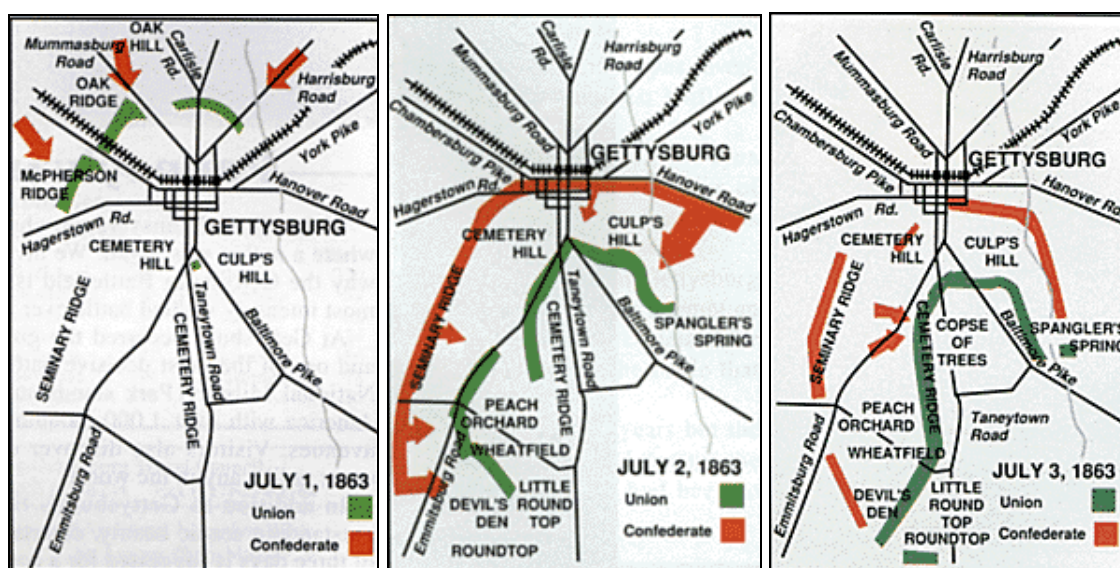
na dejstvo, da so spopadi običajno potekali med masovnimi vojskami, je bila številčnost nasprotnika masovna. Tu govorimo o številkah nad 100.000 vojakov.

Sredi 19. stoletja se je red na vojskovališču začel podirati. Masovne vojske so na bojišču uporabljale stari način postavitve, kar je za njih pomenilo neuporaben način vojskovanja. Za največji problem se je izkazalo ravno to nasprotje med prejšnjo zahtevano vojaško kulturo reda in vedno večjim neredom na bojišču (Lind 2004a).

Povečana natančnost in hitrost puške s spiralastim žlebom ter polnjenje puške od zadaj označujeta konec tega obdobja, kajti koncept linijskega vojskovanja (vojskovanje mož na moža) je postal glede na število žrtev, ki ga je povzročil napredek v oborožitvi, neuporaben in nepraktičen (Lind 2004c).

Daleč največ žrtev tega obdobja je zabeleženih v ameriški državljanski vojni med Severom in Jugom, ki je po podatkih terjala kar 620.000 vojakov. V celotnem poteku vojne je bila najpomembnejša bitka pri Gettysburgu. Bitka je trajala od 1. do 3. julija 1863 in je predstavljala preobrat v ameriški državljanski vojni. Bitka se je sicer pričela z izrazito materialno prednostjo severa, ki je imel vsega skupaj kar 22 milijonov prebivalcev, medtem ko so južnjaki premogli le 9 milijonov ljudi (od tega je bilo 4 milijone sužnjev, ki jih seveda niso mogli vračunati v število morebitnih vojakov). Poleg tega je bil sever tudi tehnološko razvit za razliko od ruralnega juga, ki je imel več kot 10-kratno letno inflacijo v primerjavi s severom! Na drugi strani pa moramo upoštevati prednost juga, t.j. bojevanje na domačem teritoriju in nerazvitost južnih pokrajin, kar je predstavljalo težjo prehodnost ter komunikacije (TV Slovenija 1998a) za vojsko severnih držav.

Slika 4.3: Bitka pri Gettysburgu, Pennsylvania, 1.do 3. julij 1863

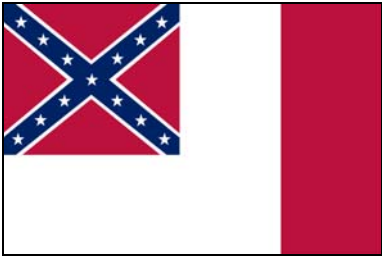

Vir: AmericanCivilWar.com (2009).

V bitki pri Gettysburgu je federacija (Unija) v tridnevnem vojskovanju premagala konfederacijo ter s tem končala invazijo generala Leeja na sever. Pomembno vlogo je odigralo dejstvo, da je bil general Lee slepo prepričan v nepremagljivost svoje vojske, kar je na koncu negativno prispevalo k izidu bitke, poleg tega pa se ni zavedal, da je imela vojska Severne Virginije nove in neizkušene poveljnike. S predajo generala Leeja se je konfederacijski upor končal.

Kljub začetnemu uspehu južnih držav, ki so imele boljšo oborožitev, na koncu zmagajo severne države, ki so imele več naravnih virov (Røhr 1994, 93). V bitki sta torej sodelovali federacijska in konfederacijska vojska, ki sta si bili po številu vojakov povsem neenakovredni, saj je konfederacijska vojska štela ravno polovico manj vojakov. Konjenica tu ni imela velikega pomena, saj je bila bitka razpotegnjena kilometre daleč in je bilo oskrbovanje konjev oteženo (Rhodes 2000).

Slika 4.4: Razmerje sil v ameriški državljanski vojni 1861 – 1865

Datum	12. april 1861 do 9. april 1865	
Prizorišče	večinoma južni del današnjih Združenih držav Amerike	
Vzrok vojne	politična trenja med severnimi in južnimi državami ZDA ter napad konfederacijske vojske na Fort Sumter	
Rezultat	zmaga »Unije«	
Udeleženci		
		
Združene države Amerike (»Unija«)	Konfederacija ameriških držav (»Konfederacija«)	
Poveljniki		
Abraham Lincoln Ulysses S. Grant	Jefferson Davis Robert E. Lee	
Moč		
2.200.000	1.064.000	
Žrtve		
110.000 mrtvih v bojih 360.000 mrtvih skupaj 275.200 ranjenih	93.000 mrtvih v bojih 260.000 mrtvih skupaj 137.000 ranjenih	

Vir: Wikipedija, prosta enciklopedija (2009).

Vidimo, da v omenjenih primerih vojn kot akterji res nastopajo države. V Krimski vojni so to Rusija, Francija, Združeno kraljestvo in ostale, v državljanski vojni za neodvisnost ZDA so glavni akterji severne in južne države ZDA, v Napoleonovih vojnah pa so poleg Španije udeležene še Portugalska, Velika Britanija in Francija. Kaldorjeva (2006, 16–25) ugotavlja, da so glavni akterji nacionalne države.

Glavni cilj vojn je razrešitev nacionalnih konfliktov. V primeru ZDA je bil nacionalni interes juga odcepitev in ustanovitev konfederacije, kar jim je za nekaj časa tudi uspelo. V primeru Španije je bil cilj preprečiti Napoleonovim vojakom osvojitve in s tem podreditve španskih provinc ter celotnega Iberskega polotoka, v primeru Rusije pa so

bili interesi podobni, torej nadzor nad Sredozemljem ter politični interes, da bi postala varuhinja vzhodne (pravoslavne) cerkve.

Vojaška tehnika, ki jo vojske izkoriščajo, je hitra mobilizacija ter uporaba tehnoloških novosti kot sta železnica in telegraf. Napredek v tehnologiji se je začel uporabljati na bojnem polju. Masovna proizvodnja strelnega orožja se je začela v ZDA, zaradi tega je Ameriška civilna vojna pogosto opisana kot prva industrializirana vojna.

Tudi Krimsko vojno včasih označujejo kot prvi »moderni« konflikt, v katerem so bile predstavljene tehnološke novosti, ki so zarisale smernice za bodoče vojskovanje (Lambert 1991, 236–248).

Izjemen tehnološki napredek je bila ena od novih okoliščin, ki so zaznamovale vojno dogajanje v 19. stoletju. Druga novost je bilo sklepanje zavezništev, ki so omogočala okrepitev sil v spopadu, ko je bilo potrebno, in tretja pomembna novost je bil zapis zakonov vojne; le-ta se je začel s podpisom Pariške deklaracije, ki je urejala pomorsko trgovanje v času vojne, nadaljevala pa se je s podpisom mnogih listin, ki so zadevale vodenje vojne. Vojna, kakršna se je oblikovala v 19. stoletju, se je odvijala med državami, z velikim poudarkom na mobilnosti in obsegu, z naraščajočo potrebo po organizaciji ter oblikovanju doktrin, s katerimi so lahko obvladovali ogromne konglomerate sil.

Odločilno je, da so bile civilizacije, ki se niso prilagodile generacijskim spremembam, precej hitro podjarmljene in v mnogih primerih kolonizirane. Evropske države so na primer izkoristile nove oblike vojskovanja ter si tako podvrgle veliko večje države (Stewart 2004).

Z izjemo ameriške državljanske vojne je bilo obdobje od 1815 do 1885 brez dolgih in izčrpovalnih bojev. Krimska vojna je bila omejena na regionalno raven, zaključena pa je bila prej, kot so Britanci uspeli optimalno izkoristiti svoje vire. Avstrijsko-pruska in avstrijsko-francoska vojna sta se končali v eni sezoni, kar je očitna razlika v primerjavi z vojnami iz 18. stoletja (Kennedy 2003, 221).

Sledi taktik iz prve generacije so ponekod preživele do danes (Lind 2004b). Te sledi se kažejo v želji po linearnosti in togi privrženosti vojaškemu drilu ter obredom v vojski (Stewart 2004).

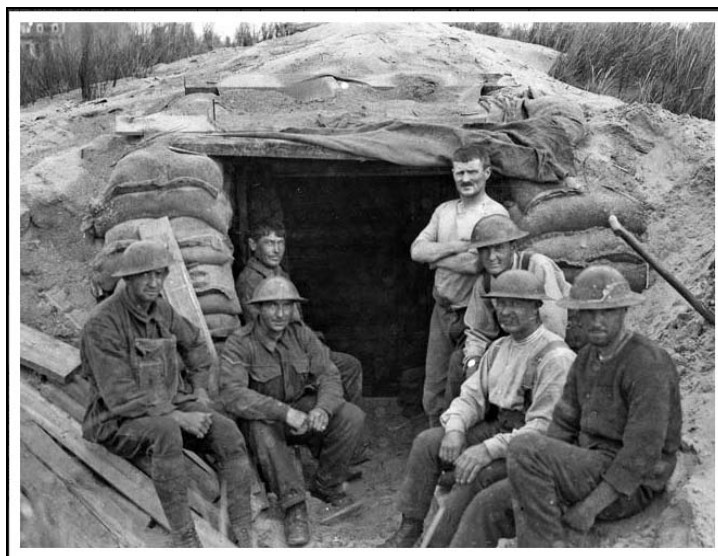
4.3 TOTALNE VOJNE – DRUGA GENERACIJA VOJSKOVANJA

S pojavom države so nastali mednarodni odnosi⁸. »Država je bila tisti dejavnik, ki je prevzel nalogo določitve pravil ponašanja in sprejemanja zakonov, ki jih je sankcioniral s prisilo, nad katero je prevzel monopol. Država je nadzorovala uporabo vseh materialnih virov neke družbe, in končno je država, opremljena s takšnimi atributi, prevzela tudi razlago potreb in interesov družbe navzven« (Benko 1977, 3). Kar je pomembno vedeti, je, da so se ti odnosi razvijali med skupinami, ki so bile heterogene in so se tega tudi zavedale (Benko 1977, 3).

Obdobje po izumu puške s spiralastim žlebom ter polnitvijo od zadaj je skupina ameriških analitikov označila za **drugo generacijo vojskovanja**, ki sicer še vedno ohranja linijsko vojskovanje, vendar s poudarkom na uporabi tehnologije ter manjših enot, ki lahko delujejo ločeno. Druga generacija se je srečala z vojskovanjem v strelskih jarkih, močno topniško podporo, napredno izvidniško tehniko, obširno uporabo maskirnih sredstev ter radijskimi komunikacijami. Stewart (2004) jo vidi kot odgovor na tehnološke novosti predvsem na področju železnic, pa tudi komunikacij in ognjene moči.

⁸ Benko poudarja, da so se zametki »mednarodnih« odnosov kazali že v predhodnih tipih človeškega skupinskega življenja, nastajali pa so bodisi na ravni medplemenskega komuniciranja, bodisi na ravni konfliktov.

Slika 4.5: Avstralski inženirci v belgijskih strelskih jarkih avgusta 1917

Vir: WWIwesternfront.gov.au (2008).

V 18. stoletju sta izum in uvajanje parnih strojev sprožila industrijsko revolucijo. S tem se je za človeštvo pričelo novo obdobje, v katerem so pomembno vlogo prevzeli vse močnejši in vse bolj zapleteni stroji, ki so pomembno vplivali in zaznamovali prihodnost. Industrijska revolucija je v Evropi spremenila način dela. Nastale so velike tovarne, ki so združile ogromno število ljudi, s čimer se je izredno povečala produktivnost (Gifford 2001, 6–12).

Tofflerjeva (1995, 20–21) imenujeta to obdobje drugi oz. industrijski val sprememb. Velike spremembe v družbi se ne morejo zgoditi brez konflikta. Medtem ko je naraščal konflikt med interesi prvega in drugega vala, so se dogajali udari in upori, obmejni spopadi, nacionalistične in civilne vstaje, vse dokler ni ta konflikt postal glavni, iz katerega so nato izhajali vsi ostali. Ta vzorec se je pojavljal v vseh industrializiranih državah. Širitev drugega vala civilizacije je s svojim novim načinom pridobivanja premoženja zrahljal odnose tudi med državami (državljanska vojna ZDA in revolucija na Japonskem sta zgleda, kako so želeli severni industrijalci izbrisati ogromne elite na jugu). Ustvarila je tudi luknje v moči ter spremenila takratno stanje moči. Industrializacija je vzpodbudila ekspanzijo nacionalnih trgov in idejo o nacionalizmu. Gravitacija svetovne moči se je premikala od Otomanskega imperija in Rusije proti industrializirani Evropi.

To obdobje je posebej relevantno zaradi položaja Evrope, kajti postavljeni so bili temelji za njeno mesto kot jedro prihodnje univerzalne mednarodne skupnosti (Benko 1977, 9).

Mednarodni sistem v obdobju po Napoleonovem padcu so zaznamovale stalna rast in vse večja integracija svetovnega gospodarstva, ki je silila države v čezoceansko in transkontinentalno trgovino ter finančno mrežo s centrom v Zahodni Evropi, odsotnost dolgih vojn in nenazadnje tehnologija, kot produkt industrijske revolucije. Industrializacija je zamenjala živo silo z neživo, kar je pomenilo večjo produktivnost in je s seboj prinesla značilno delitev dela ter tovarniški sistem proizvodnje (Kennedy 2003, 171).

Industrijsko obdobje je torej razdelilo svet na dominantno civilizacijo drugega vala in podrejene kolonije iz prvega vala sprememb (Toffler in Toffler 1995, 23).

V procesih razvoja proizvodjalnih sil, izpopolnjevanja proizvodjalnih sredstev, razmaha trgovine in obrtništva ter uveljavljanja blagovno denarnega gospodarstva je postopoma razpadel fevdalni družbenoekonomski red, na njegovo mesto pa je stopil kapitalizem. S pojavom proizvodnje in blagovno denarnega gospodarstva sta se sočasno razvijala tudi nacionalni trg in moderna nacionalna država ter hkrati svetovni trg in univerzalna mednarodna skupnost.

Meščanski razred je bil nosilec procesov⁹, v katerih se je oblikovala moderna nacionalna država. Za razvoj in obrambo nacionalnega trga pa so bili potrebni instrumenti – stalno delujoča administracija, organizirana finančna služba in nenazadnje vojska kot organ centralne oblasti. Tako kot v fevdalnem družbenoekonomskem sistemu je bil tudi v kapitalizmu koncept oblasti utemeljen v teritoriju. Če so bile razmejitvene črte med oblastmi v fevdalnem sistemu nejasne in nestalne, pa so bile v absolutističnih monarhijah trdno določene z namenom, da bi

⁹ Benko poudarja pomembnost meščanskega razreda zaradi dejstva, da nikjer ni prišlo do kapitalistične revolucije, ki je ne bi vodilo meščanstvo. Če pa se kje meščanstvo ni identificiralo s kapitalističnim načinom proizvodnje, je to območje ostalo zgodovinsko nepomembno. Take so bile na primer italijanske mestne države.

znotraj njih izključile vsakršno zunanjo avtoriteto. S tem, ko je postala osrednja oblast nosilec suverenosti, so bile posamezne točke politične, vojaške in ekonomske moči znotraj države postopoma izločene. Tako se je morala jasneje izražati vloga osrednje oblasti tudi na horizontalni ravni, to je v mednarodni skupnosti (Benko 1977, 17–19).

Če je bil glavni cilj ekonomije v tem obdobju masovna proizvodnja, pa je bila masovna destrukcija glavni cilj vojskovanja. Vojna postane s pojavom parnega stroja industrializirana, masovna proizvodnja pa zamenja agrikulturo, ki temelji na kmetovem delu. Masovna proizvodnja se je razvijala vzporedno s konskripcijo (naborništvo) masovnih vojsk, ki so bile plačane in lojalne moderni nacionalni državi. Lahko bi rekli, da so bile vojne pred francosko revolucijo vojne med posameznimi vladarji, po francoski revoluciji pa trčijo med seboj narodi oz. vojske nacionalnih držav. Pojavi se ne samo standardizacija na področju orožja, temveč tudi na področju usposabljanja, organiziranja in na področju doktrine. Vojskujoče množice so postale stalne vojske, ki so jih vodili profesionalni in usposobljeni oficirji. Doba strojev je privedla do strojníc, mehaniziranega vojskovanja ter do popolnoma novega strelnega orožja, kar je spet imelo za posledico pojav novih taktik. Industrializacija pa je vodila tudi do izboljšanja cestnih povezav, pristanišč, energijskih zalog in komunikacij. Vse to je omogočilo modernim nacionalnim državam ustanovitev bolj učinkovitega davčnega sistema (Toffler in Toffler 1995, 41–42).

Druga generacija je nastala tudi kot odgovor na kontradikcijo med vojaško kulturo in naraščajočim neredom na bojišču. Teorija se je sicer razvila v francoski vojski med prvo svetovno vojno in po njej. Rešitev iščejo v masovni stopnji strelske moči, od katere je bilo največ neposrednega artilerijskega ognja. Ognjena moč je centralno vodena, pomembna je časovna usklajenost, uporablja natančne in specifične plane ter pravila posebej določena za pehoto, tanke in artilerijo (Lind 2004a).

Osnova taktike sta bila ogenj in premik. Vloga obrambe je bila še vedno, da onemogoči prodor, medtem ko so razpršene linije na bokih napadale z naleti v obliki manjših skupin vojakov. Največja razlika v primerjavi s prvo generacijo je močno zanašanje na posredni ogenj. Sicer pa bi lahko taktiko druge generacije povzeli v francoskem geslu: *»artilерија osvaja, pehota zavzema«*. Masovna ognjena moč je zamenjala masovno

človeško moč. Medtem ko so ideje igrale vlogo v razvoju taktike (specifična je ideja o bočni razpršenosti), pa je bila tehnologija glavno gonilo sprememb.

Tovrstna taktika je tako ostala temelj ameriški doktrini vse do osemdesetih let prejšnjega stoletja, večina ameriških enot pa jo še danes uporablja na bojišču (Lind 2004b).

Podobno kot v prvi generaciji so bile vojne dolgotrajne, potekale so povečini neprekinjeno in so bile ponavadi tudi napovedane vnaprej. Prostorsko so vojne obsegale globalno raven, kajti tu se je zgodilo prvič v zgodovini, da so bile v vojni udeležene tako rekoč vse države sveta. Glavni cilj je bil izčrpati nasprotnika. Iz prve generacije se je prenesla tudi kultura reda, kar je na neki način pomenilo olajšanje za vojake (oz. vsaj za njihove častnike). Inicijativa ni bila zaželena, saj bi ogrožala časovno usklajenost, največji poudarek je bil na pravilih, procesih in procedurah, zato so zahtevali strogo ubogljivost in discipliniranost (Lind 2004a).

Vojne prve polovice 20. stoletja Kaldorjeva imenuje totalne vojne, v smislu, da tovrstne vojne vključujejo obširno mobilizacijo nacionalnih energetskih virov, namenjenih tako za proizvodnjo kot tudi za podporo vojskovanju, vključiti pa poskuša tudi celotno družbo, zato je v tem primeru zabrisana meja med privatnim in javnim. Preneha pa se tudi ločevanje med vojaškim in civilnim, med borci in neborci; za primer Kaldorjeva navaja ekonomske tarče v prvi svetovni vojni, ki so jih smatrali za popolnoma legitimne vojaške tarče (Kaldor 2006, 27).

Prva svetovna vojna je odraz statične narave vojskovanja. Njena posebnost je t.i. pozicijska vojna, ki označuje največkrat uporabljeno taktiko. Tu gre za boj na izčrpavanje, kakršen je potekal na zahodni fronti med Nemčijo in Francijo. Ker je Francija uspela pravočasno mobilizirati svojo vojsko ter tako ustavila Nemčijo na reki Marni, se je začelo bojevanje v strelskih jarkih, ki je trajalo kar do konca vojne. Na začetku sta bili obe strani precej izenačeni, nato pa so Nemci v bitki za Verdun skoraj porazili Francoze, saj so prvič v zgodovini vojskovanja pri Ypresu uporabili bojni plin (iperit). Nazadnje so Francozi ob pomoči britanskih in ameriških čet le dosegli nemško kapitulacijo (FirstWorldWar.com 2000-09c).

Vojna je terjala milijonske izgube človeških življenj, saj je bilo skupaj mobiliziranih kar 48,2 milijonov ljudi. Poleg ogromne gospodarske škode se je vojna dotaknila tudi civilnega prebivalstva; na obeh straneh je namreč prihajalo do nasilja nad civilisti. Vojna je postajala totalna v smislu, da je prizadela celotno prebivalstvo (Røhr 1994, 105). Ženske so nadomestile moške v tovarnah, otroci in stari ljudje pa so trpeli hudo lakoto in pomanjkanje (Abel in drugi 1996, 321).

Poleg že znanih pušk, pištol, bajonetov, hitrostrelnih topov in ročnih granat se je v tej vojni uporabilo še eno novo orožje, in sicer tank. Podatki kažejo, da sta imeli Velika Britanija in Francija v prvi svetovni vojni ogromno število proizvedenih tankov, vendar jima to ni doprineslo znatne prednosti, saj pogoji za uporabo tankov (obširen sistem strelskih jarkov, protitankovske ovire in močvare) niso bili niti najmanj ugodni (FirstWorldWar.com 2000-09b). Tudi prihod letal ni prispeval k odločilni spremembi strateških odločitev. Ob vsej razpoložljivi oborožitvi preboj močnih obrambnih črt skoraj ni bil mogoč in taktika izčrpavanja ni bila uspešna (Bleicken in drugi 1976, 527).

Pred začetkom vojne je bilo ravnotežje v Evropi izredno krhko, o čemer je pričalo veliko število političnih in vojaških zavezništev. Tako je bila Evropa razdeljena na dva večja tabora – sile antante ter centralne sile. Že na samem začetku je strategija centralnih sil pešala zaradi napačne komunikacije. To in nekatere sporno sprejete odločitve nemških poveljnikov je Nemčijo stalo hitre zmage. Razlogi za udeležbo v vojni so bili različni. Medtem ko si je Nemčija obetala razširitev svojega ozemlja, se je Francija želela le maščevati zaradi vojn iz preteklosti.

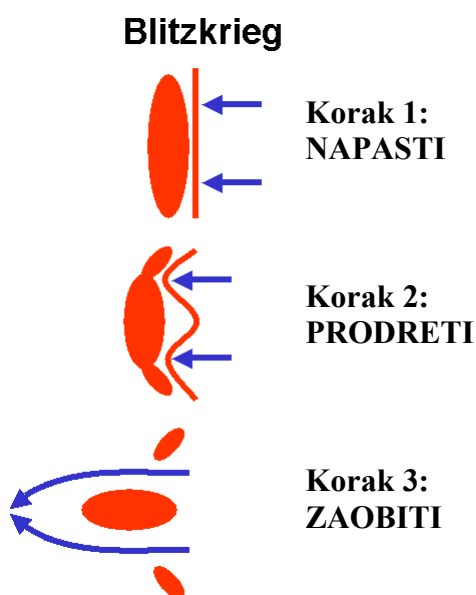
Zanimivost te vojne je vsekakor dejstvo, da taktike, ki so jih uporabljali pred obdobjem prve svetovne vojne, niso mogle iti v korak s tehnološkim razvojem. Ta pojav se kaže v odlično izdelanem obrambnem sistemu, ki ga vojaki niso mogli prebiti skoraj celotno obdobje trajanja vojne. Bodeča žica je karakteristika spopadov v tej vojni. Za masovne pehote je le-ta pomenila ogromno oviro za napredovanje proti nasprotniku. Artilerija v kombinaciji s strojnicami je odločno preprečevala prodor na odprtem bojišču (FirstWorldWar.com 2000-09a).

4.4 »BLITZKRIEG« – TRETJA GENERACIJA VOJSKOVANJA

Svet med svetovnima vojnama je postal še bolj soodvisen in še tesneje povezan. Znanost, tehnologija in ekonomija so se v tem obdobju izredno hitro razvijale. Razvoj in široka uporaba novih tehničnih pridobitev sta vplivala na način življenja, predvsem izpopolnjevanje letala, ki je bil kmalu namenjen tudi prevozu potnikov na krajše razdalje. Radiofonija je svet še bolj povezala, kajti ljudje so bili hitreje in bolje informirani, postala pa je tudi močno sredstvo politične propagande. V svetovnem gospodarstvu je prišlo do velikih premikov. Nove gospodarske sile, kot sta ZDA in Japonska, so začele izpodrivati starejše. Gospodarski razvoj pa ni prinašal s seboj le napredka, temveč tudi družbene probleme. Tako sta se kmalu začela pojavljati brezposelnost in napetost med lastniki kapitala in mezdno odvisnimi sloji (Abel in drugi 1996, 321–334).

Tretja generacija vojskovanja je bila tako kot druga produkt prve svetovne vojne. Splošno znano je, da gre za koncept t.i. *blitzkriega*, manevrskega vojskovanja, katerega temeljne značilnosti so hitrost, presenečenje in psihična ter fizična dezorganizacija nasprotnika (Citino 1999). Taktika vojakov je priti v ozadje in iz ozadja uničiti nasprotnika. Moto ni več »približaj se in uniči« temveč »obidi in zruši«, kjer se kaže stroga nelinearnost (Lind 2004a).

Slika 4.6: »Blitzkrieg« – napasti, prodreti, zaobiti

Vir: Longwood University (2003).

Tehnike vojskovanja, ki so se razvile med drugo svetovno vojno in tudi po njej, so se razvile kot reakcija na moderno vojskovanje. Kaldorjeva (2006, 103) navaja taktiko revolucionarnega vojskovanja, katerega glavni cilj predstavlja pridobitev nadzora nad ozemljem, vendar s pomočjo ljudske podpore. Ta taktika ima veliko podobnosti z manevrsko teorijo; gre namreč za decentralizirano razpršeno vojaško dejavnost, s poudarkom na presenečenju in mobilnosti enot, pa vendar se od nje razlikuje v dejstvu, da se poskuša izogniti spopadu z masovnimi konvencionalnimi vojskami, saj imajo revolucionarne enote pomanjkljivo opremo, poleg tega pa so maloštevilne. Zato so zanje značilni strateški umiki.

Ne samo taktika, spremenila se je tudi vojaška kultura. Sedaj je bolj kot uboganje pomembna samoiniciativa (Lind 2004a).

Številčnost nasprotnika se je v primerjavi s prejšnjimi generacijami izredno zmanjšala, saj nasproti konvencionalni vojski ne stojijo več masovne vojske nasprotnika; pomembnejšo vlogo dobijo manjše skupine, ki so tudi precej bolj mobilne in fleksibilne.

Nasprotno pa oblika vojskovanja z uporabo enot konvencionalne vojske oz. t.i. vojskovanjem proti upornikom, predstavlja vojskovanje, razvito za bojevanje proti revolucionarnim enotam, ki deluje z enim samim namenom, to je uničiti okolje, v katerem revolucionarne sile delujejo, ter jih na ta način onesposobiti (Kaldor 2006, 103).

V medvojnem obdobju so države vsaka po svoje izkoristile čas. Le redki častniki pa so doumeli, da je nastopilo novo obdobje in da bo potrebna tudi nova veščina, ki bo vključevala tehniko. Izjema sta bili Sovjetska zveza in Nemčija, ki sta razvijali doktrino, katere glavna značilnost je bilo hkratno delovanje združenih rodov. Glavna ideja je bila povezanost kopenskih rodov z letalstvom ter uporaba radia kot glavnega sredstva komuniciranja (Barle 2009, 23–24).

Tudi ameriški pristop v Vietnamski vojni bi lahko šteli kot zgled, ki ga uvrščamo obdobje druge generacije. Ta vojna je bila prva sodobna vojna, kjer se je na eni strani izvajalo izključno gverilsko bojevanje, in sicer so ga proti ZDA izvajali pripadniki osvobodilnega gibanja Vietkong, ki so s skrivanjem v džungli dosegli, da ni bilo ustaljene frontne črte. Tako so Američani uporabljali različne bojne strupe (defoliante in druge herbicide), s katerimi so uničevali džunglo ter razvili koncept »zračne konjenice«, to je zračni desant, ki ga je razvila kopenska vojska ZDA zaradi neprehodnosti terena (TV Slovenija 1998b).

Za Vietnamsko vojno pa je še bolj kot za obe svetovni vojni značilno spremljanje dogodkov preko masovnih medijev (vojni poročevalci v pisnih in radijskih medijih, foto-reportaže), zlasti pa preko televizijskega medija (GlobalSecurity.org 1984).

Pravo taktično presenečenje je tako doživela Sovjetska zveza leta 1941, ko jo je napadel Hitler brez vojne napovedi. Ker se pri prodoru ni podvizal, je izgubil dragoceni čas. Nemške sile so bile takrat že močno izčrpane (Bleicken in drugi 1976, 589). Čeprav so hitre nemške zmage do jeseni 1941 kazale na nepremagljive veščine vojskovanja in tehnike, pa se je izkazalo, da je Sovjetska zveza dobro zastavila svojo novo doktrino bojevanja, t.i. globoko bitko, saj je kljub velikim naporom prebivalstva in izgubam uspela zaustaviti nemški prodor pred Moskvo (Barle 2009, 23–24).

Časovno so vojne tretje generacije podobne tistim iz prve in druge, saj so vojne še vedno dolgotrajne in potekajo neprekinjeno več let. Tudi bitke so običajno vnaprej dogovorjene, obstajajo pa izjeme, kot na primer že opisani Hitlerjev napad na Sovjetsko zvezo, ki se je zgodil brez vojne napovedi. Prostor, ki ga vojne obsegajo, je globalni, saj v vojnah sodelujejo vse države sveta.

Prednost ima tista stran, ki deluje najmanj opazno – t.i. *stealth* tehnologija je za to obdobje bistvenega pomena. Poleg tega je potrebno hitro odzivanje vojaških sil ter visoka mobilnost v primerih nepričakovanih konfliktov, kjer so razmere zelo spremenljive (Gifford 2001, 40–41).

Legitimne vojaške tarče še vedno predstavljajo civilisti, kar se je pokazalo v primeru iztrebljanja Židov. Ker je Hitler na območju nemškega ozemlja želel naseliti samo nemško prebivalstvo, je bilo potrebno iztrebiti vse ljudi slovanskega in židovskega izvora. Najprej so to opravljali z množičnim streljanjem, kasneje pa so za ta namen ustanovili taborišča (Abel in drugi 1996, 332).

Spremenljivim razmeram v obdobju po drugi svetovni vojni je sledila dolgotrajna, široko zasnovana in intenzivna politična, vojaška in ekonomska konfrontacija med Vzhodom in Zahodom, kjer so bili v ospredju le blokovski interesi (Kotnik-Dvojmoč 2002, 17).

Na splošno velja, da tretja generacija temelji na idejah in ne več toliko na tehnologiji. V naslednjem poglavju bomo videli, da se je ta značilnost prenesla tudi na četrto generacijo, le da je v tej vloga idej še bolj izražena, kar se odraža v načinu, enotah vojskovanja ter drugih elementih, na podlagi katerih postavljamo časovne ločnice med generacijami.

4.5 INFORMACIJSKA VOJNA – ČETRТА GENERACIJA VOJSKOVANJA

Za četrto generacijo vojskovanja je med drugim značilen tudi razmah mednarodnega terorizma. Skozi zgodovino se je terorizem pojavljal v različnih oblikah ter različnih razsežnostih, v nekaterih državah bolj, v nekaterih manj.

Ko opredeljujemo pojav terorizma, imamo v mislih klasično arabsko konjenico, ki jo izvajajo z moderno tehnologijo na operativni in strateški ravni, ne le taktični. Če vzamemo za primer Irak, vidimo, da tu v resnici ne gre samo za asimetrični pristop vojskovanja, temveč je to tudi vojna za osvoboditev. To, kar označuje vojskovanje, niso široke spremembe v načinu bojevanja nasprotnika, temveč bolj v tem, kdo in za kaj se bori (Lind 2004a).

V zadnjih dveh desetletjih smo bili priča mnogim spremembam motivov, tarč, pa tudi orožja, zato so teroristi postali še bolj nevarni, razvite družbe pa še bolj ranljive. Tradicionalno orožje teroristov, kot so bombe in ostala eksplozivna sredstva, je postalo bolj smrtonosno in učinkovito, znanje in tehnologija pa sta se močno razširila v vse dele sveta. Terorizem ne izbira več žrtev, tako da je med njimi izrazito velik delež civilistov; postal je nediskriminatoren, brutalen in dopušča uporabo vseh sredstev, če je cilj zadovoljiti neki politični interes. (Hoge 2001, 71–74).

Četrta generacija ni novost, ampak je na neki način vrnitev na način vojskovanja, ki se je odvijal pred uveljavitvijo države. Sedaj vodijo vojne mnoge različne entitete, ne samo vlade držav, vojne se vodijo iz mnogih različnih razlogov, ne le zaradi širjenja politike, v uporabi pa bodo tudi zelo različna orodja za doseg ciljev.

Najbolj radikalne spremembe se zgodijo ravno s to generacijo, saj država izgubi monopol nad vojno! Državne vojske se tokrat znajdejo v konfliktu z nedržavnimi nasprotniki (npr. Al-Kaida, Hezbollah, Hamas itd.). To generacijo lahko opredelimo tudi kot vrnitev v svet kultur, ki so si v konfliktu bolj kot same države. Za primer lahko vzamemo islamsko kulturo, ki je močno razširjena v vseh delih sveta, njen največji nasprotnik pa je krščanstvo (Lind 2004a). Štirinajst stoletij zgodovine kaže na trajno in globoko konfliktno razmerje med islamom in krščanstvom. Najpogosteje gre za

razmerje nasprotovanja in različnih stopenj vroče vojne, le občasno pa vlada miroljubno sožitje. V dvajsetih in tridesetih letih opazimo počasen umik zahodnega kolonializma, ki se je po drugi svetovni vojni dramatično pospešil (Huntington 2005, 264–265).

Na svet ne smemo več gledati skozi objektiv Vestfalske mirovne pogodbe, ki ureja sistem v 17. stoletju s suverenostjo nacionalne države. Kajti medtem ko postavljamo nacionalno državo v središče našega globalnega sistema, se je pojavil nov učinkovit in konkurenčen nasprotnik, to je **nedržavni akter**! Nikakor pa ne gre podcenjevati njegove pomembnosti glede na ime, ki ga nosi. To so močni nasprotniki in tekmovalci za moč, njihova motivacija za spopadanje pa izhaja iz različnih interesov. To so lahko kultura, religija, moč, premoženje, včasih pa zgolj sovraštvo. Lahko delujejo pod vodstvom ali brez njega, povežejo se takrat, ko to zahteva situacija, lahko pa delujejo popolnoma nepovezano. Borijo se do meja svojega izbranega področja. Ti boji sežejo od nasilnih spopadov do sodelovanja v kombinaciji napadov s področja ekonomije, informatike in kulture (Plant 2008).

Še bolj pomembno dejstvo, ki ga opaža Barnett (2003, 17), je to, da je v preteklosti imela nadzor nad orožjem za masovno uničevanje izključno država, ki je tudi poskrbela za skrben nadzor nad njim. Danes pa ta nadzor prevzemajo posamezniki ali skupine nedržavnih akterjev.

K vsemu temu je svoje dodala še revolucija, ki je v zadnjih tridesetih letih na področju komunikacij in transporta okrepila moč posameznikov, da prenašajo denar, izdelke, informacije ter ideje izven meja svoje države. Posamezniki so torej pridobili moč, ki je bila včasih striktno le v rokah države ali pa velikih korporacij (Talbot 2001, xiii-xiv).

V obdobju 21. stoletja se kot viri ogrožanja vedno pogosteje pojavljajo nedržavni subjekti, ki z različnimi aktivnostmi ogrožajo nacionalno varnost posameznih držav. V tem oziru najbolj izstopa mednarodni terorizem, ki s svojo brezobzirnostjo in uničevalnostjo streže po življenju vse večjemu številu civilnega prebivalstva.

Konec hladne vojne in spremembe v mednarodnem varnostnem okolju so imele za posledico pojav vrste novih oblik spopadov. Meddržavne konflikte so zamenjali znotrajdržavni in vse pogostejše so državljanske vojne.

Tudi kasneje Barle (2009, 24) ugotavlja, da so imeli oboroženi spopadi po večini naravo vstaj in državljanskih vojn, v katerih je vsaj na eni strani stal nedržavni subjekt. To je vodilo v razvoj doktrin spopadanja z asimetrično grožnjo v obliki revolucionarnih in vstajniških organizacij ter hkrati poudarja, da tukaj izkušnje pridobljene med svetovno vojno niso imele posebnega vpliva.

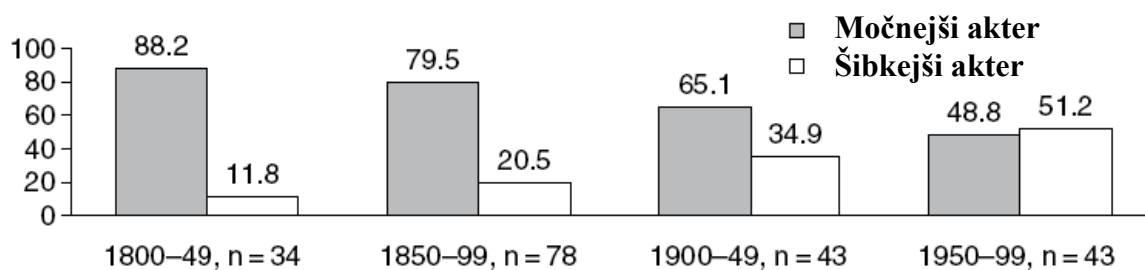
Za taktiko v splošnem velja, da je delno gverilska, delno pa vsebuje prvine terorističnega delovanja. Kaldorjeva (2006, 104) taktiko novih bojnih enot definira kot mešanico značilnosti revolucionarnih in protirevolucionarnih enot. Pri tem si od revolucionarnih enot sposoja strategijo nadzora nad teritorijem s pomočjo političnih sredstev, ravno tako se izogiba konfrontaciji z regularnimi silami, različne frakcije pa delujejo tako, da si razdelijo teritorij med seboj. Bistvena razlika, ki loči nove bojavnike od revolucionarnih, pa je ta, da novi bojavniki uporabljajo drugačne metode političnega nadzora, in sicer le-tega gradijo na podlagi zvestobe določeni skupini in ne več skozi ideologijo; to pomeni eliminacijo tistega, ki ne izraža istega mnenja kot vlada v določeni skupini.

Konkretne taktike, ki se pri izvajanju terorja najpogosteje uporabljajo, so psihološke operacije ter delovanje iz ozadja oz. nasprotnikovega zaledja. Bojavniki te generacije se ne soočajo z državnimi vojskami, temveč je njihov cilj civilno prebivalstvo; gre za ad-hoc taktike, kjer uporabijo nasprotnikovo moč proti njim samim (Robb 2004).

Vendar pa nista samo taktika in strategija pomembni za zmago. Arreguín-Toft (2005, 204–205) ugotavlja, da je ključnega pomena, kako akter nasprotuje strateški interakciji, ki jo razloži na sledeči način: močnejši akter izgubi v pristopu nasprotne interakcije (posredna-neposredna), medtem ko zmagava v pristopu enake interakcije (posredna-posredna ali neposredna-neposredna). Konkretnije to pomeni, da bo močnejši akter z uporabo direktnega pristopa (recimo »blitzkriega« ali s standardnim napadalnim vojskovanjem ob uporabi pehote in artilerije) izgubil proti šibkejšemu, ki bo uporabljal gverilsko taktiko. Dosegel pa bo hitro zmago proti šibkemu, če bi le-ta uporabil standardno obrambo. Arreguín-Toft je z analizo konfliktov zadnjih dvesto let ugotovil, da je v pristopu enake interakcije v večini primerov zmagal močnejši akter, medtem ko je v pristopu nasprotne interakcije v več kot polovici primerov zmagal šibkejši akter.

Z naslednjim grafom Arreguín-Toft (2005, 4) prikazuje, kako se je delež zmag v obdobju zadnjih dvesto let prevesil v prid šibkejšega akterja v spopadu. Glede na prejšnji odstavek, v katerem avtor trdi, da močnejši akter izgubi v pristopu nasprotne interakcije, lahko sklepam, da se vedno več sodobnih spopadov odvija na način pristopa nasprotne interakcije. Graf namreč kaže, da se je v zadnjih petdesetih letih delež zmag šibkejšega akterja povečal za slabih 20 odstotkov in s tem nadvladal delež zmag močnejših akterjev, ki so prej vodile z veliko razliko.

Slika 4.7: Delež zmag glede na tip akterja po obdobjih zadnjih 200 let

Vir: Arreguín-Toft (2005, 4).

Prostor tu ni več strogo omejen na določeno vojskovališče. Vojskovališče lahko postane katerikoli kraj ali območje. Gledano v širšem pomenu je vojskovanje v tej generaciji razpršeno na vseh področjih, meja med vojno in mirom ter vojaškim in civilnim pa je zabrisana. Tu ni več nobene linearnosti, kar se kaže v nedoločljivosti bojišč ali front (Lind 2004a).

Podobno ugotavlja Klemenčič (2007, 26) v svojem članku, kjer asimetrično vojno opisuje kot spopad, ki poteka na celotnem območju, dogaja se predvsem v urbanem okolju, značilni so stalni napadi, nasprotnik se skriva med civilnim prebivalstvom, je gibljiv, dobro pozna teren in ga tudi s pridom izkorišča.

Tudi primer spopadov v Čečeniji nam prikaže dejstvo, da se spopadi vedno bolj dogajajo v naseljenih območjih, kjer ključno vlogo prevzamejo posamezni vojaki ali pa

kvečjemu manjši oddelki. Zato se danes od vojaka zahteva dobra usposobljenost v boju na bližino (Čaleta 2008, 6). Kaldorjeva (2006, 9) ugotavlja, da je pomembno, da akcije izzovejo veliko medijsko odmevnost, največkrat pa so v nevarnosti urbana okolja, kjer se nahajajo prebivalci različnih etičnih, verskih in kulturnih skupin.

Kotnik-Dvojmoč (2002, 1) v uvodu poudarja, da so nekdanjo grozečo blokovsko konfrontacijo na globalni ravni nadomestili vse pogostejši in intenzivnejši regionalni (lokalni) konflikti, državljanske vojne, etnična nasprotja ter spopadi in intervencije velikih sil, s ciljem obvladovanja dogajanja na njihovih interesnih območjih.

Kot prva specifičnost tega obdobja se pojavlja dejstvo, da se vojne vse pogosteje ne dogajajo več na klasičnih vojskovališčih, temveč se selijo v naseljena mesta, največkrat tja, kjer je zgoščeno civilno prebivalstvo. V primeru napada na Svetovni trgovinski center (v nadaljevanju WTC)¹⁰ so napadalci izbrali stavbi v uglednem delu New Yorka, kjer je združen poslovni, trgovski in ekonomski utrip življenja.

Posebno značilnost tega obdobja predstavljajo vojne, ki se začnejo dogajati v doslej neznanem prostoru. Če je prej veljalo, da je vojna potekala na določenem ozemlju bodisi kakšne države bodisi na ozemlju več držav hkrati, pa se sedaj poleg tega pojavi še nov prostor. Kaldorjeva (2006, 1) omenja razvoj virtualne vojne in vojne v medmrežnem prostoru.

Poleg fizičnega prostora obstaja prostor v medmrežju, ki prav tako lahko predstavlja vojskovališče, le da tu ne gre za klasičen spopad med vojaki, ampak je udeleženec spopada lahko kdorkoli iz civilne družbe, ki ima dostop do interneta. Tu opazimo pomembno razliko med obdobjem četrte generacije vojskovanja s prejšnjimi generacijami. Sodobni način življenja ponuja vsakemu posamezniku možnost, da dostopa do skoraj vseh novosti s področja tehnike, informatike in komunikacije. Z množičnim dostopom do vseh vrst informacij in do vseh vrst komunikacij je komurkoli omogočeno udeleževanje v vojni. Tako so si napadalci v napadu na WTC pri celotni organizaciji napada pomagali z mobilnimi telefoni in z internetnimi povezavami.

¹⁰ World Trade Center

Še ena današnja posebnost, ki se nanaša na medmrežni prostor, je ta, da vladne dejavnosti, vojska, finančne transakcije, gorivo, transport, voda, itd. temeljijo na računalniških bazah podatkov in mrežah. Zato bi napad na katerokoli vejo pomenil vsesplošen kaos (Talbot in Chanda 2001, 210). Enako razliko v primerjavi s preteklostjo opaža Hoge (2001, 81), ki pravi, da so včasih lahko onemogočili eno letalo, a so ostala še vedno lahko letela, lahko je bila oropana ena banka, a so ostale še vedno delovale. Danes temu ni več tako, kajti en napad ima lahko vsesplošne uničujoče posledice.

Ravno to predstavlja drugo specifičnost v asimetričnem pristopu četrte generacije. Informacijska tehnologija ponuja nove možnosti v načinu, sredstvih, prostoru in času vojskovanja, ki jih do sedaj nismo poznali; zato bo spopadanje in reševanje konfliktov pravi izziv za prihodnje generacije teoretikov in analitikov.

Posledično ugotavljam, da tudi čas vojskovanja ni več dogovorjen, temveč je nedoločen, nepričakovan. Vojnih napovedi ne poznamo več, saj je cilj samega vojskovanja sejati strah in negotovost med ljudi ter povzročiti duhovni kolaps družbe.

Če je bil v konvencionalni vojni cilj, da z vojaškimi sredstvi zajame določeno ozemlje, pa je cilj nove vojne predvsem, da s političnimi sredstvi doseže nadzor nad prebivalstvom, ujame »srca in misli«, kot sta poudarjala Mao Tse-Tung ali pa Che Guevara. Cilj je torej, znebiti se drugače mislečih ter si s tem zagotoviti nadzor nad dotično populacijo (Kaldor 2006, 8).

Za primer lahko vzamemo uporniška gibanja v Afganistanu in Iraku. Cilji, za katere se uporniki borijo, temeljijo bolj na religiji kot na vprašanju nacionalnih in političnih interesov, ki niso več v ospredju. Preprosto povedano, uporniki želijo strmoglaviti obstoječi režim, ki ga smatrajo za nelegitimnega ter pregnati vsako sled tujega vpliva v obstoječem režimu. Konkretno to pomeni, da želijo vzpostaviti panislamski kalifat po vsem svetu ter tako strmoglaviti vse neislamske režime in pregnati vse zahodnjake in nemuslimane iz svojih držav (Krepinevich 2004, 6).

Lind (2004a) poudarja, da sta bila v prejšnjih generacijskih premikih glavna pobudnika za spremembe tehnologija in ideje. Štiri ideje (posebej tiste na prelomu iz druge v tretjo

generacijo) pa so se prenesle iz prejšnjih generacij v četrto in tu celo poudarile svoj vpliv.

Ena od teh je zrušitev nasprotnika ne toliko fizično kot v duhovnem smislu. Tarče postanejo pojmi kot so ljudska podpora vojni, ali pa nasprotnikova kultura. Lind poudarja pomembnost natančne določitve nasprotnikovih strateških centrov.

Druga značilnost, ki jo navaja Lind, je poslanstvo reda. Vsako naslednjo generacijsko spremembo je zaznamoval vse večji nered na bojišču, bojišče četrte generacije pa zajema kar celotno družbo nasprotnika.

Rastočo nezakonitost novih vojn opaža tudi Kaldorjeva ter hkrati poudarja potrebo po večjem političnem odzivu (Kaldor 2006, 1).

V nasprotju z vojnami iz zgodnejših obdobj je za nove vojne značilna povsem nova strategija vojskovanja, ki temelji predvsem na taktiki gverilskega vojskovanja. Temu primerno so drugačne tudi bojne enote, ki so povsem decentralizirane, znajo pa izredno spretno izkoristiti prednosti razvite tehnologije. V tem primeru gre za različne skupine, kot so paravojaške enote, kriminalne združbe, t.i. lokalni gospodarji vojne ter policijske enote in skupine najemnikov, pa tudi stalne vojske, vključno s skupinami, ki so se od nje odcepile (Kaldor 2006, 9). Razliko s prejšnjimi generacijami predstavlja tudi nenaden udarec sovražnika na nepričakovan način in na nepričakovano lokacijo, s katerim se doseže že prej omenjen psihološki učinek na prebivalstvo. Poudarek na manevru je sedaj večji, kajti prevladujoči faktor ni več masovnost vojske in ognja; masovnost je kvečjemu slabost, saj predstavlja lažjo tarčo. Namesto tega na bojišču dominirajo majhne, visoko mobilne enote (Lind 2004a).

Če je v 20. stoletju vloga za napad pripadala predvsem tankom, letalom, bojnim ladjam in podmornicam, smemo domnevati, da bodo v 21. stoletju¹¹ to vlogo prevzeli manjši in hitrejši napadalni sistemi, ki bodo delovali z vseh terenov – zraka, vodne gladine in izpod nje ter kopnega. Za primer, ki dokazuje trditev, da bodo pomembno vlogo pri

¹¹ Velike desantne ladje, rušilci in letalonosilke bodo verjetno še dolgo ostali del oborožitve velesil, vendar bo njihov namen le zastraševanje.

napadih dobili hitri letalski napadi na znane cilje, lahko zopet vzamemo nam vsem dobro znan napad na ameriški WTC 11. septembra 2001 (Gifford 2001, 32–33).

Ne pozabimo, da vse te značilnosti veljajo tudi za tretjo generacijo, vendar so tu veliko bolj poudarjene. Podobno kot v prvi generaciji, kjer sem ugotovila, da so bile države, ki se niso prilagodile generacijskim spremembam, kolonizirane ali podjarmljene, tu Lind izpostavlja dejstvo, da je država, ki ne sprejme generacijskih sprememb, podvržena katastrofalnemu porazu (Lind 2004b).

V 21. stoletju je in zagotovo tudi še bo napredek računalniške tehnologije privedel do tega, da bodo stroji še bolj pametni, močnejši in znatno bolj učinkoviti. To že sedaj dokazujejo rast robotike, vozila vodena na daljavo, umetna inteligenca itd. Iz tega sklepamo, da nevarnosti ne gre pričakovati od velikih oboroženih divizij, temveč bodo to morda televizijska poročila, saj bo sovražnik sposoben manipulirati z mediji. Dominantno operativno in strateško orožje bodo postale psihološke operacije v obliki medijev oz. informacijskega posredovanja (Gifford 2001, 35–36).

Na tej točki zopet opazimo posebnost, ki se pojavi pri oborožitvi. Še vedno je prisotno jedrsko orožje, razno strelno orožje in eksplozivna sredstva. Kar pa predstavlja posebnost, značilno le za to generacijo, je uporaba pripomočkov s področja informacijske tehnologije kot orožja. Za lažjo predstavo zopet vzemimo primer napada na WTC, kjer uporaba orožja ni taka, kot bi mogoče pričakovali. Napadalci namreč niso uporabili nobenega strelnega orožja, celo bombe, ki naj bi jih imeli ugrabitelji, naj bi bile lažne. Preiskava je pokazala, da so uporabili nože, s katerimi so ubili nekaj letalskega osebja, zato da so lahko prevzeli nadzor nad letali. Nenavadno pri tem je torej dejstvo, da so kot orožje uporabili kar navadna potniška letala. Letalo, katerega primarni namen je prevoz potnikov, je za ugrabitelje postalo orožje, s katerim so želeli uničiti (in tudi so) svojega nasprotnika. Zato še enkrat poudarjam pomembnost znanja in razvoja na področju informatike kot specifiko tega obdobja, ki daje sodobnemu vojskovanju svoj pečat.

Ker predstavlja glavni cilj sodobnega vojskovanja predvsem zastraševanje civilnega prebivalstva, so tudi tarče po večini civilisti ter drugi nezaščiteni javni objekti, trgovska

in nakupovalna središča, kulturni, verski in športni objekti, transportni in logistični sistemi velikih mestnih središč, kjer je koncentracija ljudi največja.

Dokaz, da je število civilnih žrtev strmo naraslo od konca prve svetovne vojne do danes, navaja Barnett (2003, 21), ki pravi, da je bilo v drugi polovici osemdesetih let kar 90 odstotkov civilnih žrtev. V primerjavi s prvo svetovno vojno, v kateri je bilo civilnih žrtev le 5 odstotkov, je to zastrašujoč podatek.

Kaldorjeva (2006, 9) razlog za izredno povečanje števila žrtev med civilnim prebivalstvom, ki se je v devetdesetih letih povečalo za približno osemkrat, najde v načinu izvajanja novih vojn. Da bi nova vojna dosegla svoj cilj, uporablja različna sredstva izgona populacije, kar vključuje bodisi masovni poboj bodisi prisilne preselitve, poleg raznih političnih in psiholoških zastraševanj.

Sodobno vojskovanje zahteva večšine, ki se morajo stalno spreminjati in prilagajati, saj je nasprotnik večinoma neviden, številčno neznan, nima pravil in norm vojskovanja, zna pa uporabljati sodobno konvencionalno in nekonvencionalno opremo, oborožitev in sredstva, ki so mu skoraj neomejeno dostopna. Soočamo se s povsem novo kategorijo napadov – lahko pridobljeno orožje v kombinaciji z znanjem in voljo za uporabo letega.

V prihodnje se bodo morale oborožene sile držav namesto za izvajanje klasične vojne v prvi vrsti pripraviti za izvajanje novih vrst operacij, ki bodo zahtevale spremembo v njihovi strukturi in organizaciji. Tovrstnemu načinu pa ustreza profil poklicnega vojaka in ne vojaškega obveznika. Kotnik-Dvojmoč (2002, 9) ugotavlja, da za sodobni način vojskovanja, ki zahteva zelo premične oborožene sile, obvezniško popolnjevanje ne bo več učinkovito.

Lind (2004b) ugotavlja, da Zahod ni več v dominantnem položaju, kot je bil zadnjih 500 let. Svet se sooča z nezahodnimi kulturnimi tradicijami, kot so islamske ali azijske. Ker pa le-te niso tehnološko dovolj močne, uporabljajo nove ideje, značilne za četrto generacijo, in so vidne v terorističnih dejanjih.

Vendar pa to ne pomeni, da lahko terorizem enačimo s četrto generacijo vojskovanja. Kvečjemu lahko opredelimo njegove elemente, katerih značilnosti nakazujejo, da gre za to generacijo. Za nekatere od teh elementov se zdi, da so preneseni iz tretje generacije.

Zopet lahko za primerjavo vzamemo napad na WTC. Vidimo, da je »bojišče« izredno razpršeno in vključuje celotno sovražnikovo družbo, torej civilno prebivalstvo ZDA. Teroristi živijo skoraj popolnoma ločeno od kraja napada in sovražnika, manever predstavlja glavno vsebino terorizma, kajti njihova moč je v bistvu majhna, vendar kritična kjer in kadar je uporabljena. Sovražnik, v tem primeru islamski samomorilski napadalci, niso izvedli samo fizičnega napada na (nebotičnika) dvojčka, temveč so s tem posledično povzročili tudi duhovni kolaps sovražnika.

Glede na majhno moč, s katero razpolaga sovražnik, mora zrušiti nasprotnika od znotraj navzven ter tako povzročiti vsesplošno uničenje. Terorizem je na taktični ravni nepojmljivo napredoval s tem, ko poskuša obiti celotno nasprotnikovo vojsko in udariti direktno na njegovo ozemlje ter civilno prebivalstvo. Samo spomnimo se prve in po večini tudi še druge generacije, ki se taktično osredotočita na sovražnikove prednje vrste, medtem ko se v tretji generaciji taktika povsem spremeni in je cilj napada nasprotnikov hrbet oz. njegove zadnje vrste.

Tako vidimo, da je razlika s terorizmom kar se da očitna, saj se slednji niti ne ozira na nasprotnikovo vojsko. Omeniti moramo še način, kako poskuša terorizem izrabiti nasprotnikovo moč proti njemu samemu. Odprtost in svobodo družbe, ki sta njeni največji moči, obrne proti družbi sami. Teroristi se namreč svobodno sprehajajo med to družbo, medtem ko mirno načrtujejo njeno uničenje. In ne samo to, uporabljajo tudi vse svoje demokratične pravice, saj jim mora družba soditi v okviru svoje zakonodaje, s čimer pa pridobijo ogromno zaščite.

Pri terorizmu opazimo še en zanimiv aspekt. To je rešitev problema kontradiktornosti med vojaško kulturo reda in neredom na modernem bojišču. Države so se bolj ali manj neuspešno soočale s tem protislovjem. Pogosto so poskušale kulturo reda prenesti na bojišče, vendar so bile posledice katastrofalne. Terorizem enostavno ne upošteva kulture reda, nimajo uniform, ne poznajo salutiranja, drila, skratka so vojaško kulturo raje prilagodili neredu na bojišču (Lind 2004b).

Da asimetrične vojne niso nobena novost ugotavlja Kočevar (2007, 21–23). Pravi, da tako asimetrično vojskovanje kot tudi asimetrične grožnje niso nič novega, le da so danes grožnje bolj globalno izražene in imajo večji vpliv kot nekoč. Tudi Kaldorjeva (2006, 4) poudarja, da je potrebno nove vojne razumeti v kontekstu globalizacije, pri čemer ima v mislih vedno večjo povezanost sveta tako politično in ekonomsko kot tudi vojaško in kulturno. Zaveda se tudi, da ima globalizacija svoje korenine še pred t.i. modernim obdobjem, vendar smatra globalizacijo osemdesetih in devetdesetih let za nek nov pojav, ki se je razvil kot posledica revolucije v informacijski tehnologiji ter dramatičnega napredka v komunikaciji in obdelavi podatkov.

Nič od povedanega v bistvu ni novo v teoriji, je pa novo za vojaške sile držav, ki so oblikovane z namenom, da se borijo proti državnim silam drugih držav in ne proti nedržavnim entitetam. Kot dokaz lahko navedemo neuspeh vojaških sil, da bi porazile nedržavne entitete (Lind 2004a).

To, kar je včasih v vojni predstavljalo neželene stranske učinke oz. kolateralno škodo, je v novih vojnah postalo bistvo vojskovanja, zato ni čudno, da nekateri govorijo o tem, da se je vojskovanje vrnilo nazaj na stopnjo primitivizma (Kaldor 2006, 106).

5 PRIMERJAVA

Poznavanje preteklosti in sedanjosti je pomembno za uspešno soočanje s prihodnjimi izzivi, zato sem izdelala razpredelnico, ki bo na bolj nazoren način prikazala razvoj asimetričnega vojskovanja skozi generacije, ki jih je določil Lind s sodelavci.

Preglednica 5.1: Pregled razvoja asimetričnega vojskovanja skozi generacije

generacija indikator	1. generacija	2. generacija	3. generacija	4. generacija
čas	dogovorjen vnaprej	dogovorjen vnaprej	dogovorjen vnaprej	nenapovedan, nepredvidljiv
prostor	regionalni, lokalni	globalni	globalni	regionalni, lokalni, virtualni
taktika	linijska taktika (vojskovanje mož na moža)	»artilnerija osvaja, pehota zavzema«, naleti manjših skupin vojakov, pozicijsko vojskovanje in boj na izčrpavanje	»blitzkrieg«, »stealth«	delno gverilska, delno vsebuje prvine terorističnega delovanja
akterji	državni akterji	državni akterji	državni akterji	državni in nedržavni akterji
oborožitev	muškete, bajoneti, pištole, topovi	tank, letalo, podmornice	tank, letalo, podmornice, jedrsko orožje	raketno in jedrsko orožje, informacijska tehnologija
tarče	nasprotnikova vojska	nasprotnikova vojska, tudi že civilno prebivalstvo	nasprotnikova vojska, civilno prebivalstvo	največkrat civilno prebivalstvo, razni pomembni objekti

generacija indikator	1. generacija	2. generacija	3. generacija	4. generacija
mobilizacija	najemništvo, naborništvo, samoiniciativnost	poleg regularnih vojsk mobilizirana tudi civilna družba, slepo izpolnjevanje povelj	regularne vojske, revolucionarne skupine, slepo izpolnjevanje povelj	profesionalna vojska, regularna vojska, revolucionarne skupine, zasebne vojske, samoiniciativnost
cilj vojskovanja	nacionalni interesi, nacionalni konflikti	fizično uničiti nasprotnika	pridobiti nadzor nad ozemljem, uničiti nasprotnika	ustrahovanje civilnega prebivalstva; »duhovni kolaps«
število nasprotnika	masovne vojske	manjše vojske	manjše vojske, manjše enote	majhne skupine
bojne enote	konvencionalne vojske, naborniške vojske držav	konvencionalne vojske, majhne, mobilne skupine	konvencionalne vojske, majhne, hitre enote, delujejo neopazno	specializirane, majhne, visoko mobilne skupine, vozila brez posadke
teren	voda, kopno	voda, kopno, zrak	voda, kopno, zrak, pod vodno gladino	voda, kopno, zrak, pod vodno gladino

Na podlagi izbranih indikatorjev lahko analiziramo spremembe, ki so se ali pa se niso zgodile od preteklosti do danes. Iz tabele je razvidno, da je asimetrično vojskovanje na vseh področjih doživelo spremembe. V splošnem bi lahko rekli, da je za vse spremembe »kriva« tehnologija, kajti od nje je odvisna oborožitev, ki vpliva naprej na taktiko in strategijo, taktika in strategija pa določata čas in prostor, v katerem se bo vojskovanje odvijalo itd.

S spiralnim razvojem vojnih generacij želim prikazati naraščanje asimetričnosti tako po globini kot po širini. To ni pojav, ki bi se začel in končal v obdobju našega življenja, temveč gre za kontinuiran proces iz pradavnine, ki glede na posamezne indikatorje narašča bodisi po širini bodisi po globini. S pomočjo spirale pa sem lahko predvidela tudi razvoj asimetričnosti v vojskovanju za morebitne prihodnje generacije.

Seveda vseh idej, ki se porodijo ob nastajanju modela razvoja vojskovanja, ni moč vgraditi v razumljiv in pregleden prikaz, zato sem si na sliki 5.1 pomagala tudi z barvami. Rdeča označuje vse, kar se je pojavilo s prvo generacijo in je ostalo prisotno tudi v naslednjih, rumena barva zastopa značilnosti druge generacije, zelena tretje, modra četrte in vijolična prikazuje značilnosti naslednjih generacij, kakor jih lahko futuristično-hipotetično predvidimo danes.

Model je »časovno omejen«, saj ne posega v pradednino vojskovanja, katerega bistvene značilnosti so zajete na časovnem traku v preglednici 4.1. Da bi zagotovila preglednost, v modelu nisem zajela vseh indikatorjev, pač pa le po mojem mnenju najpomembnejše, kot so: prostor, čas, akterji, cilji, tarče, teren, taktika, oborožitev, številčnost, bojne enote in mobilizacija.

Ker je intenzivnost teh indikatorjev skozi vse štiri generacije spremenljiva, je s polno barvo označeno tisto obdobje, v katerem je bil dejavnik prevladujoč, pikčasta polja pa označujejo nizko intenziteto, vendar nikakor ne odsotnosti indikatorja.

Poglejmo primer barvnega označevanja na indikatorju oborožitve. V prvi generaciji je še prevladovala konjenica in oborožitev z mušketai, vendar tega z redkimi izjemami v drugi generaciji in vseh naslednjih ni več.

Bajonet, ki je bil ključnega pomena v linijski taktiki za boj mož na moža v prvi generaciji, se je v drugi in tretji pojavljal le še občasno, v četrti pa ga praktično ni več – ker je torej v zatonu, je na sliki označen pikčasto.

Pištola in top ostajata še danes del osebne in skupinske oborožitve, zato sta v vseh štirih generacijah označena s polno barvo, in sicer rdeče zato, ker sta »produkta« prve generacije.

Tanki in letala s posadko, ki so se masovno začela uporabljati v drugi generaciji, so v četrti že v zatonu, zato sta v obdobju četrte generacije označena pikčasto. Prav tako je v četrti generaciji pikčasto označena podmornica, ki je bila pomemben element pomorskega vojskovanja v tretji generaciji.

Jedrsko in raketno orožje ter informacijska tehnologija se pojavi samo v četrti generaciji, prav tako pa so samo za to generacijo značilni virtualni svet v funkciji prostora, nadzor nad prebivalstvom in preko tega nad ozemljem v funkciji cilja ali razširitev terena na stratosfero. Obenem pa se v četrti generaciji ohranjajo nekateri elementi, ki so bili značilni zlasti za prejšnje generacije, npr. lokalni, regionalni in globalni prostor, državni akter, civilno prebivalstvo kot tarča napada itd.

Biološko orožje sicer ni »inovacija« izključno druge generacije, saj je bilo občasno v uporabi že prej, je pa element vseh naslednjih generacij. Podobno velja za kemično orožje, ki se je uveljavilo v drugi generaciji in se pojavlja tudi v obeh naslednjih, vendar v drugih oblikah, z drugimi kemičnimi sredstvi.

Prihodnje generacije so poimenovane x-ta oz. »x. generacija«. Z razmišljanjem o bodočih vojnah, ki se bodo verjetno razširile prav na vsa področja človekovega delovanja in bivanja, tudi na človekov duhovni svet, sem si skušala predstavljati, kakšno oborožitev lahko pričakujemo v naslednjih desetletjih. Ta svoja razmišljanja sem zapisala z vijolično barvo kot možnost, ki je »pod vprašajem«.

Slika 5.1: Razvojna spirala vojnih generacij

	1. generacija	2. generacija	3. generacija	4. generacija	x. generacija
	meja med fronto in zaledjem je določena		meja med fronto in zaledjem je zabrisana	meje med fronto in zaledjem ni več	
Naraščanje asimetrije					
Prostor	Lokalni Regionalni	Globalni		Lokalni Regionalni Virtualni	Zavest posameznika?
Čas	Dogovorjen vnaprej		Nenapovedan, nepredvidljiv		n-la dimenzija?
Akter	Državni (predstavniki oblasti) (ozka interesna združba)	(vojaške zveze držav)	(politične zveze držav)	(politični bloki) Nedržavni (niso na oblasti)	Ozka interesna združba? Interesne zveze posameznikov? Posameznik?
Cilj	Nacionalni, verski in ekonomski interesi, konflikti Nadzor nad ozemljem in dobrinami Onesposobiti nasprotnika, si ga podrediti	Nadzor nad ozemljem, dobrinami in preko tega nad prebivalstvom Fizično uničiti nasprotnika	Fizično in duhovno uničiti nasprotnika, si ga podrediti	Nacionalni, verski in ekonomski interesi, konflikti Nadzor nad prebivalstvom in preko tega nad ozemljem	Energetski viri? Totalni nadzor (Orwell, 1984)? Nadzor nad duhovnostjo vsakega posameznika?
Tarča	Vojska nasprotnika	Civilno prebivalstvo		Pomembni (vitalni) objekti, energetski viri	Znanje nasprotnika? Virtualni svet? Informacijska infrastruktura?
Teren	Na površju kopnega in vode planeta Zemlja	Zemeljska atmosfera	Pod vodno gladino	Zemeljska stratosfera	Različne realnosti? Kjerkoli? Vesolje? Drugi planeti, galaksije?
Taktika	Naleti manjših skupin vojakov Linjska taktika (vojskovanje mož na moža)	Policijsko vojskovanje in boj na izčrpavanje	"Blitzkrieg", "Stealth" Gverilsko vojskovanje	Delno gverilsko vojskovanje, prisotne so prvine terorističnega delovanja	Samoiniciativni izurjeni stroji? Pretežno intuitivna akcija-reakcija?
Oborožitev	Konjenica, mušketa Bajonet Pištola Top	Puška (vseh razvojnih stopenj) Tank, letalo	Podmornica	Jedrsko in raketno orožje Informacijska tehnologija	Fazer? Laserski meč? Kiborgi? Inteligentni roboti? Vesoljsko plovilo? Leteče "amfibijsko" vozilo brez posadke? Samoučeči se računalnik? Vdor v nasprotnikovo informacijsko infrastrukturo in sistem?
Številčnost	Masovne vojske	Manjše vojske	Manjše enote	Manjše izurjene skupine	Visoko specializirane univerzalne skupinice? Pozamezniki?
Bojne enote	Konvencionalne vojske, naborniške vojske držav	Majhne mobilne enote v sklopu vojske	(delujejo neopazno)	(neopazne v nasprotnikovem življenjskem prostoru) Majhne visoko specializirane hitro mobilne enote/skupine, vozila brez posadke	Speče celice? Teleportacija?
Mobilizacija	Najemništvo, naborništvo (samoiniciativnost)	Poleg regularnih vojsk mobilizirana tudi civilna družba (slepa pokornost)	Regularna vojska in civilisti (slepa pokornost nadrejenemu) Revolucionarne skupine	Profesionalna vojska, regularna vojska, zasebna vojska (samoiniciativnost)	Univerzalni vojak?

Obdobje po koncu hladne vojne je zaznamovala spremenjena politična in varnostna podoba Evrope, ki je bistveno vplivala na razvoj mednarodnih odnosov na svetovni ravni (Kotnik-Dvojmoč 2002, 1). Po padcu berlinskega zidu leta 1989 Varšavski pakt kot ena izmed organizacij za ohranjanje varnosti v Evropi ni preživel. V nasprotju z njim pa sta NATO in EU postajala vse pomembnejša. Predvsem za članice nekdanjega komunističnega režima je bil glavni cilj članstvo v zvezi NATO. Tako je Evropa po koncu hladne vojne razvijala svoj varnostni koncept v okviru organizacij, kot sta NATO in EU. Odnosi med državami so se po koncu hladne vojne spremenili v tej smeri, da se je skozi povezovanje držav v različne organizacije zmanjšala možnost napada z vzhoda, zmanjšala pa se je tudi možnost vojaškega spopada med zahodnoevropskimi državami. V tako spremenjenih varnostnih razmerah se je torej spremenila tudi percepcija groženj, varnostni interesi in prioritete držav članic (Grizold 2001, 787–791).

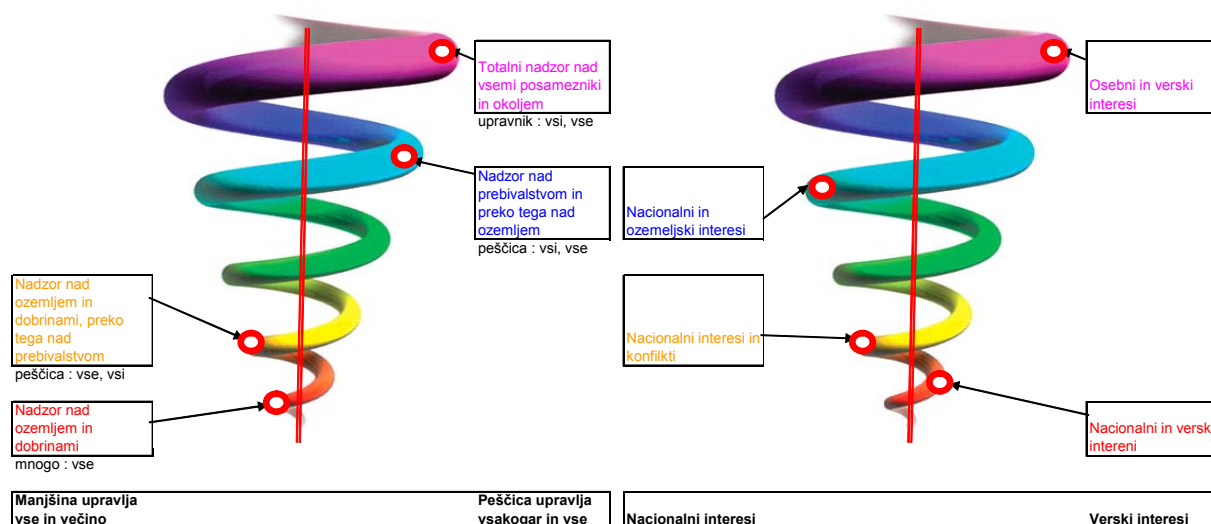
Občutek imamo, da Zahod ni več v dominantnem položaju, kajti vse pogosteje lahko zaznamo vzpon nezahodnih akterjev. V ospredje prodirajo novice o raznolikih dejavnostih številnih nedežavnih entitet, nad katerimi države preprosto nimajo več nadzora. Nedežavne organizacije, kot so Hamas, Al-Kaida, Hezbollah in druge, beležijo iz dneva v dan več pripadnikov. Dejstvo, da država izgubi monopol nad nasiljem, je temeljna razlika četrte generacije v primerjavi s prejšnjimi, saj se izven ZDA pojavljajo akterji z zasebnimi vojskami.

Glavno vlogo pred nacionalno državo v četrti generaciji tako prevzamejo t.i. nedežavni akterji. Gre za različne organizacije, usmerjene k vojnem, ki delujejo bolj na podlagi karizmatičnih vezi kot pa institucionalnih. Njihova motivacija ne izhaja iz političnih ali nacionalnih interesov, temveč izhaja iz interesov, kot so moč, premoženje, religija ali pa zgolj nestrpnost in sovraštvo.

Četrta generacija se bistveno razlikuje od prejšnjih zaradi dejstva, da tu ne gre več za vojskovanje med masovnimi vojskami, temveč za spopad med skupinami, lahko celo med posamezniki. Tudi cilji se razlikujejo od tistih iz prve generacije, nekateri pa se ponovno pojavijo. Medtem ko so se vladarji in monarhi v obdobju prve generacije vojskovali z namenom, da bi uveljavili neki nacionalni interes (običajno je to pridobitev ozemlja), je cilj sodobnega asimetričnega vojskovanja predvsem doseči nadzor (bodisi

nad ozemljem oz. dobrinami bodisi nad prebivalstvom oz. s pomočjo nadzora prebivalstva osvojiti tudi ozemlje) in hkrati povzročiti »duhovni kolaps« dotične družbe.

Slika 5.2: Razvojna spirala cilja

Leva spirala prikazuje, da se s časom stvari bolj ali manj ponovijo, vendar na višjem nivoju razvojne spirale. Tako kot so včasih imeli vladarji in monarhi v rokah vso oblast (manjšina je upravljala večino), bo tudi v prihodnje glede na vse večji razkorak med bogato manjšino in revno večino le peščica upravljala z vsem in vsakomer.

S pomočjo desne spirale ugotovimo, da se na primer verski in osebni interesi pojavijo zopet s četrto generacijo (in bodo po vsej verjetnosti aktualni tudi v prihodnosti) le na višji ravni in še z večjo intenzivnostjo, saj se bodo interesi uveljavljali ne le s pomočjo nadzora nad ozemljem in dobrinami, temveč tudi s popolnim nadzorom nad ljudmi.

Poleg akterjev in ciljev se je v razvoju asimetričnega vojskovanja bistveno spremenila taktika, ki se je morala prilagajati glede na razvoj tehnologije. Ta teza je najbolj vidna v prvi generaciji, ko linijska taktika ni več zadoščala za potrebe vojskovanja z naprednejšim orožjem, saj je terjala ogromno število žrtev.

Z drugo generacijo se že začne spreminjati ravnotežje moči, ki vse bolj teži k Evropi, nato pa v tretji generaciji nove sile, kot sta Japonska in ZDA, začnejo prejšnje izpodrivati. Posledica tega je pojav mnogih družbenih in gospodarskih problemov, ki so med hladno vojno poniknili (oz. so bili zasenčeni z oborožitveno tekmo med vzhodnim in zahodnim blokom), nato pa so po koncu hladne vojne zopet in še z večjo intenzivnostjo privreli na dan.

Tolikšnega prepada, kot ga zaznavamo danes med bogatimi in revnimi, še ni bilo. Poleg tega nas pesti globoka gospodarska kriza, ki ji ni videti konca. Sprašujem se, če bo taka situacija eden od razlogov za novo svetovno vojno, v kateri meje med fronto in zaledjem sploh ne bo več.

Povsem novi taktiki in razmeram na vojskovališču so se morale prilagoditi tudi bojne enote. Le-te so v četrti generaciji majhne in visoko mobilne ter znajo izkoristiti vse prednosti terena in tehnologije. To pa zahteva nov način mobilizacije, ki ni več splošna vojaška obveznost, ampak je za to bolj primerna poklicna vojska, vse bolj priljubljena pa postajajo tudi vojaška zasebna podjetja in zasebne vojske.

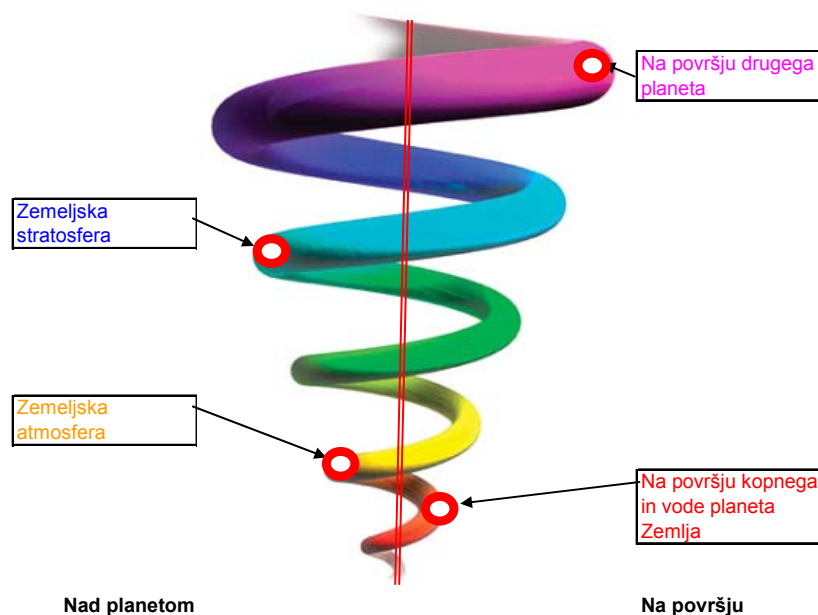
Velike spremembe seveda opazimo na področju oborožitve, ki je s hitrim tehnološkim razvojem v drugi polovici 19. stoletja doživela največjo preobrazbo. Vidimo, da je razvoj orožja ekstremno hitro naraščal od druge do četrte generacije; v slabih dvajsetih letih je družba pridobila letalo, tank, podmornico in jedrsko orožje, medtem ko se je oborožitev do prve generacije razvijala postopoma in je vidnejši napredek doživela šele s pojavom smodnika okoli 14. stoletja, nato pa se do druge generacije orožje ni bistveno razvijalo. Vendar bi hkrati želela poudariti, da se danes nasprotnik skoraj ne poslužuje več tradicionalnega orožja. Ravno nasprotno – orožje danes predstavljajo tisti vsakdanji predmeti in snovi, katerih primarni namen je povsem drugačen. Pri doseganju zelenih rezultatov si nasprotnik pomaga tudi z razširjeno informacijsko tehnologijo, ki je dostopna vsakomur. Prav ta dostopnost do vseh vrst informacij in sredstev ter odprtost družbe in globalna povezanost omogočajo posameznikom prost pretok in veliko nenadzorovane svobode. Kombinacija vsega seveda predstavlja idealne pogoje za nasprotnikov napad, medtem ko za državo to pomeni pomanjkanje nadzora nad spremljanjem dogajanja ter hkrati oslABLJENO ukrepanje zoper napadalca.

Tarče so v prvi generaciji predstavljale zgolj nasprotnikove vojske in ne civilno prebivalstvo. V drugi generaciji pa so s pojavom totalnih vojn, ko je vojna zahtevala vsa razpoložljiva sredstva in vključevala celotno civilno prebivalstvo, postali tarče tako civilisti kot tudi gospodarski, kulturni in drugi objekti. S tretjo in četrto generacijo so bili civilisti kot tarče le še bolj izpostavljeni. V obdobju 2. svetovne vojne so se dogajali genocidi in množični poboji, medtem ko so danes civilisti celo glavne tarče napadov, saj hoče napadalec s tem zasejati strah med ljudi, celo več, povzročiti pravi »duhovni kolaps«.

Že prej omenjen oslavljen nadzor države je še toliko večji, saj je danes nasprotnik številčno neznan, brez pravil in zato nepredvidljiv. Danes sovražnik ni več tak, kot je bil v obdobju hladne vojne: velik, določljiv, z visoko tehnološko razvitim konvencionalnim orožjem ali pa nuklearnimi izstrelki. Danes sovražnika skoraj ni mogoče določiti. Posledično sta nepredvidljiva tudi prostor in čas, ki ga nasprotnik izbere za napad, kar je v popolnem nasprotju s prejšnjimi obdobji, ko so bile vojne napovedi stalnica v vodenju vojn. Kot specifičnost v četrti generaciji se pojavi nov prostor, t.j. virtualni prostor, kjer ne gre za klasični fizični spopad na določenem vojskovališču, ampak se napad odvija v medmrežnem prostoru s pomočjo osebnih in prenosnih računalnikov pa tudi z mobilnimi telefoni, ki postajajo vse bolj tudi računalniki z dostopom v medmrežje. Danes kvantiteta sodelujočih v spopadu ni več pomembna – pomembno je, kako in katera razpoložljiva sredstva akter izbere ter na kakšen način jih uporabi v novi funkciji (na primer letalo kot fatalno orožje v napadu na WTC).

Naslednja spirala prikazuje razvoj dejavnika prostora, ki je v skladu z razvojem tehnologije naraščal po globini (od površja kopnega in vode na planetu Zemlja do površja kopnega in vode kakega drugega planeta v prihodnosti) in širini (zemeljska atmosfera in stratosfera ter Luna in bližnji planeti našega osončja, ki so prvi koraki v vojaškem osvajanju vesolja). Površje kot del prostora, v katerem se asimetrično vojskovanje odvija, je lep primer, kako se indikator sčasoma ponovi, vendar na višji ravni razvojne spirale.

Slika 5.3: Razvojna spirala prostora

Primer, ki nazorno prikazuje, da je danes napad mogoče pričakovati z vseh možnih terenov, je ravno teroristični napad na WTC, saj do tedaj ni nihče pričakoval, da bodo teroristi potniško letalo uporabili kot orožje za izvedbo najbolj okrutnega napada.

Kljub vse pogostejšemu mednarodnemu terorizmu in z njim povezanimi dejavnostmi pa še enkrat poudarjam ugotovitev, ki sem jo omenila že v prejšnjem poglavju: terorizem ni enak četrti generaciji vojskovanja (čeprav tako izgleda na prvi pogled). Kvečjemu lahko opredelimo nekatere njegove elemente, ki so sicer značilni za to generacijo, kot je na primer napad iz ozadja, razpršeno »bojišče« ali pa napad na civilno prebivalstvo. Kajti tehnološko šibke nezahodne kulture, ki opozarjajo nase z vse pogostejšimi terorističnimi napadi, samo s pridom izkoriščajo nove ideje in prednosti informacijske tehnologije za načrtovanje napadov in doseganje zelenih ciljev.

Skozi zgodovinski pregled asimetričnega vojskovanja sem opazila še eno spremembo v dojetanju samega pojma. Včasih (to je v prvih treh generacijah) se je pojem uporabljal zgolj kot oznaka načina vojskovanja. Danes pa ta pojem laiki bolj povezujejo z značilnostmi obdobja, v katerem prevladuje absolutni strah med civilnim prebivalstvom pred popolnoma nepričakovanimi napadi na nacionalna ozemlja držav, v katere so preko medijev uperjene vse oči sveta, ali pa vojno, v katero so vmešane ZDA. Pod

pojmom asimetrično vojskovanje pod vplivom ameriške ideologije pa vse bolj razumemo vojno, usmerjeno proti ZDA, oziroma neko vojno, v katero so ZDA vključene. Chomsky (2005, 11–12) poudarja, da na kontinentalnem ozemlju od leta 1812 ni nihče napadel ZDA, kar naenkrat pa le-te postanejo tarča terorističnih napadov, zato pomeni 11. september neke vrste prelomnico v vojskovanju, ki ima za posledico, da se Združene države Amerike sistematično pripravljajo na asimetrično vojskovanje, kar dokazuje tudi dokument *Joint Vision 2010* in njegova nadgradnja *Joint Vision 2020*.

6 ZAKLJUČEK

Prvi del diplomske naloge obsega predstavitev teoretičnih osnov pojma asimetrično vojskovanje, ki omogoča lažje razumevanje stanja nekoč in danes. V nadaljevanju so bili ti podatki v veliko pomoč, predvsem pri poglavju, kjer sem primerjala posamezne indikatorje vojskovanja ter nato izpeljala ključne ugotovitve.

Na začetku sem si zastavila eno ključno tezo. Z glavno trditvijo sem želela dokazati, da so se v četrti generaciji pojavile specifične spremembe, ki so značilne le zanjo. Razširila sem jo še z dvema trditvama, in sicer naj bi bila to selitev vojn s klasičnih bojišč v naseljena mesta ter pojav informacijskega bojevanja, ki ravno tako predstavlja specifičnost sodobnega asimetričnega vojskovanja. Splošna hipoteza se je glasila: *»Asimetrično vojskovanje je tako kot v prejšnjih generacijah vojskovanja prisotno tudi v t.i. četrti generaciji vojskovanja, vendar so se pojavile določene spremembe, ki so zanj specifične in torej niso vezane na zgodovinsko dogajanje.«* Delovni hipotezi pa sta se glasili: *»Vojne se s klasičnih bojišč selijo v naseljena mesta.«* in *»Informacijsko bojevanje spreminja klasične vojne odnose; uporaba računalniške tehnologije se tako izraža kot posebnost sodobnega asimetričnega vojskovanja«.*

Najprej se zaustavimo pri splošni hipotezi. V diplomski nalogi sem predstavila ameriški pogled na asimetrično vojskovanje; t.i. štiri generacije vojskovanja, ki se med seboj razlikujejo glede na to, kako pogosto se oz. se ne pojavljajo določeni indikatorji, so sicer dobra slika razvoja asimetričnega vojskovanja, vendar veljajo predvsem za ameriški pogled na vojno in vojskovanje. Kajti že samo s kratkim pregledom zgodovinskega dogajanja (ki sem ga poskušala orisati s časovnim trakom), lahko odkrijemo pomanjkljivosti v ameriški teoriji o generacijah. Opazimo namreč, da se nekateri indikatorji ne pojavijo šele v določenem obdobju neke generacije, ampak že mnogo prej v zgodovini! Zato sem poskušala z razvojno spiralo prikazati, kako se lahko indikatorji skozi zgodovino znova pojavijo. To pomeni, da ne izginejo, temveč se nekoliko preoblikovani zopet pojavijo kasneje (lahko z večjo ali manjšo intenzivnostjo), vendar na višji ravni razvojne spirale.

Najboljši primer takega dejavnika je *prostor*, ki se iz lokalnega in regionalnega v drugi generaciji razširi na globalnega, nato pa se v četrti generaciji zopet pojavi poudarek na lokalnem in regionalnem, vendar na višjem nivoju razvojne spirale. Poleg tega se pojavi še nov prostor, to je virtualni prostor, ki je značilen samo za četrtro generacijo, saj omogoča vojskovanje v tem prostoru izključno razvoj informacijske tehnologije (npr. računalniki). Za indikator *časa* je pomembno, da je zopet nenapovedan, nepredvidljiv, tako kot v obdobjih pred prvo generacijo, ko vojne napovedi niso poznali, ampak so z osvajalskimi pohodi napadali in osvajali mesta brez nje in povsem naključno. Za asimetrično vojskovanje četrtre generacije torej velja, da čas ni določljiv. *Akterji*, ki sodelujejo v asimetričnih vojaških spopadih, so po hladni vojni večinoma nedržavni, kar je tudi najbolj očitna razlika v primerjavi s prejšnjimi generacijami. Tako stanje je posledica razpada nadzornega sistema držav in omajanega svetovnega ravnovesja.

Tudi *cilji* vojskovanja se v četrti generaciji v primerjavi s predhodnimi vračajo oz. ponovijo. Zopet stopajo v ospredje verski in ekonomski interesi pa tudi individualni, podobno kot že veliko prej v zgodovini; nekoč so se bojevali bodisi za plen bodisi iz osebnih interesov, kot je maščevanje (kar je v sodobnem času precej pogost pojav), ali pa je bil vzrok za konflikt versko prepričanje (včasih celo le navidezno prepričanje, ki je opravičevalo verske interese, npr. interes templjarjev v križarskih vojnah).

Veliko spremembo doživijo *tarče* napada. V drugi generaciji tarče niso več samo nasprotnikova vojska, temveč civilisti, ki jih vsaka naslednja generacija še obširneje spreminja v tarče. Psihološki učinek izpostavljenosti napada na prebivalstvo ima za posledico, da panični civilisti obrnejo hrbet lastni državi, ki ni poskrbela za njihovo varnost, imetje in življenje. Država, ki jo psihično zapusti lastno ljudstvo, pa je še najbolj ranljiva in lahek plen za nasprotnika, zlasti še, če se ta, sicer maloštevilen, v očeh prebivalstva pojavi kot njegov odrešitelj.

Oborožitev se je razvijala glede na tehnološki napredek družbe, *taktika* na bojišču pa se je tem spremembam prilagajala. Bolj kot je družba tehnološko napredna, bolj je razvejana oborožitev, ki je uporabljena v določenem spopadu. Logična posledica novih oborožitvenih sistemov je bila uporaba nove taktike, primerne za tovrstno orožje. Tudi *številčnost* in *bojne enote* so se prilagajale ostalim spremembam v vojskovanju. Če so se

nekoč vojskovale velike, masovne vojske, pa je za današnje enote značilna čim manjša številčnost, zato pa toliko večja mobilnost, specializiranost in nenazadnje ubojnost.

Skozi celotno diplomsko delo poudarjam, da asimetrično vojskovanje ni nov pojav. Sama ga vidim kot kontinuiran proces iz pradavnine, ki je stalno prisoten zgodovini vojskovanja. Celo več, s spiralnim razvojem poskušam prikazati naraščanje tega procesa tako po globini kot po širini. Nekatere spremembe so res značilne samo za določeno obdobje vojskovanja, kot je na primer vojskovanje v virtualnem prostoru, ki je lastno samo četrti generaciji, saj ga omogoča šele sedanja stopnja razvoja tehnologije. Zato ugotavljam, da obstajajo določene specifične značilnosti, ki veljajo samo za neko določeno obdobje, ker jih pogojujejo razmere, ki prevladujejo v tem obdobju (bodisi tehnološki razvoj bodisi ideologija itd.).

Za večino indikatorjev asimetričnega vojskovanja pa velja, da so stalno prisotni v vojskovanju, le da v določenih obdobjih malce poniknejo, nato pa zopet z večjo ali manjšo intenzivnostjo privrejo na dan na višjem nivoju razvoja.

Če so bile vojne na mestnih ulicah v tretji generaciji še prava redkost, so danes skorajda pravilo. Ne mine dan, da ne bi mediji poročali o uličnih spopadih povsod po svetu. Današnje generacije otrok ne poznajo pravega pomena vojskovališča, za bojna polja slišijo le še pri pouku zgodovine. Ulični spopadi pa so zanje tolikšna vsakdanjost, da jih v igri posnemajo z »bitkami med tolpami«. V računalniških igrah vse pogosteje prevzamejo vlogo ostrostrelca, varno skritega na strehi mestnega nebotičnika. Tudi samomorilski napadalci ne delujejo na klasičnih vojskovališčih, pač pa se razstreljujejo na mestih z največjo koncentracijo prebivalstva (kulturni in športni objekti, sredstva javnega prevoza, mestne tržnice).

Konfliktno in vojno dogajanje se torej dandanes večinoma odvija v mestnih središčih, kar potrjuje mojo delovno hipotezo, da se *»vojne s klasičnih bojišč selijo v naseljena mesta«*.

Sodobna računalniška tehnologija, ki jo otroci predvsem občudujejo zaradi »realistične« 3D grafike, pa je tudi bistvena za računalniško vodene balistične izstrelke, za sledilno tehniko preko satelitskih povezav, ki omogoča poveljujočim v glavnem štabu usmerjati

vojake na terenu in jih opozarjati na približujočega se sovražnika, po drugi strani pa predstavlja izziv hekerjem, ki za lastno veselje poskušajo vdreti v najbolj varovana omrežja. Danes torej lahko s pomočjo računalniške tehnologije vojno vodimo kar »iz domačega naslanjača« ali prikrojimo resnična dejstva v animacijo, ki jo še strokovnjak težko loči od posnetka, kot se je v resnici zgodil, s tem pa na neopazen način usmerjamo razmišljanje posameznika in prodremo v njegovo zavest. Slavne javne govore državnikov iz preteklosti so nadomestili strateško zmontirani posnetki, ki jih televizijske hiše že skoraj dosledno predvajajo v eter preko računalniškega sistema. Internet pa je glede na vsesplošno lahko dostopnost širokim množicam vse močnejše informacijsko orožje in orodje za poseganje v človekovo zavest.

Uporaba informacijske tehnologije je tako omogočila, da poveljujoči sploh ni prisoten na samem mestu spopada; vojna postane izrazito asimetrična, anonimni posamezniki ima lahko skoraj neomejeno moč celo proti multinacionalnim organizacijam in dobro organiziranim vojskam. Uporaba informacijske tehnologije, kot jo poznamo danes, je postala nujni sestavni del vodenja vojn in prehaja v informacijsko bojevanje.

Iz povedanega sledi, da delovna hipoteza drži, torej: *»Informacijsko bojevanje spreminja klasične vojne odnose; uporaba računalniške tehnologije se tako izraža kot posebnost sodobnega asimetričnega vojskovanja.«*

Glavno tezo, da je pristop asimetričnega vojskovanja prisoten v vseh generacijah, lahko brez dvoma potrdim, kar je razvidno iz opisanih primerov. Delovni hipotezi potrjujeta splošno hipotezo tudi v delu, ki govori o specifičnih spremembah ter značilnostih sodobnega vojskovanja. Slednje je postalo izrazito asimetrično in zahteva transformacijo celotnega sistema ter preobrazbo same vojske v hipermobilne izurjene specializirane enote, sposobne hkrati zmagovati v konfliktih in ohranjati splošni svetovni mir v širokem spektru najrazličnejših interesov, priložnosti ter izzivov v nacionalnih in meddržavnih trenjih.

Boj proti nedržavnim akterjem in vse pogostejšemu mednarodnemu terorizmu bo zahteval temeljite in sistematične priprave na asimetrijo v vseh pogledih. Za to bo potrebna izključno profesionalna vojska, katere pripadniki enot so pripravljene vnaprej tvegati za dobrobit svetovnega ravnovesja oz. miru. Ta cilj bo moč doseči z združitvijo

intelektualnih sposobnosti samoiniciativnih posameznikov v okviru dobre organiziranosti operativnih, doktrinalnih in tehnoloških zmožnosti razpoložljivih kapacitet.

In kakšne vojne bo prinesla prihodnost? Kakšna bo nova generacija vojn? Kakšne bodo njene značilnosti? Bo vojna na Zemlji uničila matični planet? Bo moralo človeštvo osvojiti planet druge galaksije, ki bo postal njegov novi dom? Je v znanstveni fantastiki zrno resnice?

V bodočih generacijah vojn lahko pričakujemo, da se bodo »vojne« odvijale v novih prostorskih in časovnih dimenzijah, kjerkoli in kadarkoli zaradi akterjev, ki bodo lahko izhajali iz kateregakoli družbenega okolja z različnimi osebnimi interesi in religioznimi prepričanji s prevladujočim ciljem popolnega nadzora nad vsakim posameznikom in celotno družbo. Tarče takega delovanja bodo še bolj kot do zdaj vsi civilisti brez izjeme oziroma kar celotna družba. Teren bo postal v virtualnem svetu popolnoma zanemarljiv, taktika bo izhajala iz pretežno intuitivne akcije-reakcije in vse bolj bo postajala sistematična improvizacija. Kot posledica izrazito tehnološko usmerjene družbe bo tudi oborožitev vse bolj avtonomna, sposobna »razmišljati« in pretekle izkušnje uporabiti v novih situacijah, kar je sicer v naravi značilno le za visoko razvita živa bitja – vendar bodo to samoučeči univerzalni stroji, ki se bodo lahko povezovali v visoko specializirane skupinice ali delovali individualno pod skrbnim nadzorom človeka.

LITERATURA

- [1] Abel, Christopher, David G. C. Allan, Robin Bidwell, Gordon Daniels, R. Halpern, George Hart, John Henderson, Catherine Key, Anne Kramer, Bruce P. Lenman, Michael Loewe, James Lupton, Gordon Marsden, Anne Pearson, A. D. Roberts, Helen Wallis in Kyril Zinovieff, ur. 1996. *Ilustrirana zgodovina sveta*. Ljubljana: Založba mladinska knjiga.
- [2] AmericanCivilWar.com. 2009. *Battle Gettysburg Pennsylvania July 1–3 1863*. Dostopno prek: <http://americancivilwar.com/getty.html> (5. junij 2009).
- [3] Ancker, J. Clinton. 2003. Doctrine for Asymmetric Warfare. *Military Review*, English edition (julij-avgust). Dostopno prek: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/ancker.pdf> (19. junij 2009).
- [4] Applegate, Melissa A. 2001. *Preparing for asymmetry: as seen through the lens of Joint Vision 2020*. Diane Publishing Co., Darby, PA. Dostopno prek: books.google.com.
- [5] Arreguín-Toft, Ivan. 2005. *How the Weak Win Wars. A Theory of Asymmetric Conflict*. Cambridge: Cambridge Studies in International Relation University Press, Cambridge University Press.
- [6] Barle, Anže. 2009. Evolucija sodobnega kopenskega bojevanja v 20. in 21. stoletju. Od pare do informatike. *Obramba* 41(april): 23–24.
- [7] Barnett, Roger W. 2003. *Asymmetrical Warfare: today's challenge to U.S. military power*. Washington, D.C.: Brassey's, INC.
- [8] Bleicken, Jochen, Jürgen Bücking, Torsten Capelle, Werner Eichhorn, Karl-Georg Faber, Ingrid Heidrich, Oskar von Hinüber, Paul Kluge, Gustav Adolf Lehmann, Paul Münch, Karl J. Narr, Ruth Opificius, Klaus Pabst, Günter Scholz, Hermann Trimborn, Ernst Walter Zeeden in Günther Böing, ur. 1976. *Svetovna zgodovina od začetkov do danes*. Ljubljana: ČGP Delo.

- [9] Brown University. 2006. *Images from the Salles des Croisades at Versailles*. Dostopno prek: <http://www.brown.edu/Courses/HI0110/gallery5.htm> (30. april 2009).
- [10] Chomsky, Noam. 2005. 911 – *Enajsti september*. Ljubljana: Sanje.
- [11] Citino, Robert M. 1999. *The Path to Blitzkrieg: Doctrine and Training in the German Army, 1920-1939*. Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers. Dostopno prek: books.google.com.
- [12] Čaleta, Denis. 2008. SV in sodelovanje v procesu zoperstavljanja terorizmu. Mednarodno sodelovanje. *Obramba* 40(oktober): 6–8.
- [13] Dugdale-Pointon, TDP. 2002. *Peninsular War (1807–14)*. Dostopno prek: http://www.historyofwar.org/articles/wars_peninsular.html (31.marec 2009).
- [14] Echevarria II, Antulio J. 2005. *The problem with Fourth-Generation War*. Dostopno prek: <http://www.carlisle.army.mil/ssi/newsletter/opeds/2005feb.pdf> (12. april 2009).
- [15] Embry, Dennis D. 2007. Psychological Weapons of mass Disruption Through Vicarious Classical Conditioning. V *Psychology of Terrorism*, ur. Bruce Michael Bongar, 164–174. Oxford, New York: Oxford University Press.
- [16] FirstWorldWar.com. 2000-09a. *How it began*. Dostopno prek: <http://www.firstworldwar.com/origins/index.htm> (5. januar 2009).
- [17] --- 2000-09b. *Weapons of War: Tanks*. Dostopno prek: <http://www.firstworldwar.com/weaponry/tanks.htm> (5. januar 2009).
- [18] --- 2000-09c. *Battles: The First Battle of the Marne, 1914*. Dostopno prek: <http://www.firstworldwar.com/battles/marne1.htm> (14. januar 2009).
- [19] Gifford, Clive. 2001. *Kako se je začela prihodnost. Stroji*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.

- [20] GlobalSecurity.org. 1984. *Television Coverage Of The Vietnam War And Its Implications For Future Conflicts*. Dostopno prek: <http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1984/HCD.htm> (1. junij 2009).
- [21] Grizold, Anton. 2001. Nekaj izzivov izgradnji varnostne arhitekture v Evropi danes. *Teorija in praksa* 38 (5): 786–797.
- [22] Harenberg, Bodo, ur. 1997. *Kronika človeštva*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- [23] History of Macedonia. 2008. *Phillip II of Macedon*. Dostopno prek: <http://history-of-macedonia.com/wordpress/tag/isocrates/> (10. maj 2009).
- [24] Hoge, James F. in Rose Gideon. 2001. *How did this happen? Terrorism and the new war*. New York: PublicAffairs.
- [25] Huntington, Samuel P. 2005. *Spopad civilizacij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- [26] Kaldor, Mary. 2006. *New and Old Wars*. Cambridge, Malden: Polity Press.
- [27] Keegan, John. 2005. *Zgodovina vojskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- [28] Kennedy, Paul. 2003. *Uspon i pad velikih sila: Ekonomska promena i ratovanje od 1500. do 2000. godine*. Podgorica: CID, Beograd: Službeni list Srbije i Crne Gore, Beograd.
- [29] Klemenčič, Franc. 2007. Bojišča nizke intenzitete oziroma asimetrično bojevanje. Nove nevarnosti – nove tehnologije. *Obramba* 39(maj): 26–29.
- [30] Kočevar, Iztok. 2007. Nelinearno in asimetrično bojevanje. Kaj ostane šibkim? *Obramba* 39(januar): 21–23.
- [31] Kotnik-Dvojmoč, Igor. 2002. *Preoblikovanje oboroženih sil sodobnih evropskih držav*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- [32] Krepinevich, Andrew. 2004. *The War in Iraq: The Nature of Insurgency Warfare*. Dostopno prek: <http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/B.20040602.NatofInsurge/B.20040602.NatofInsurge.pdf> (25.februar 2009).
- [33] Lambert, D. Andrew. 1991. *The Crimean War. British grand Strategy against Russia, 1853-56*. Manchester, New York: Manchester University Press. Dostopno prek: books.google.com.
- [34] Lee, Stephen J. 1995. *Tridesetletna vojna*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- [35] Lind, William S. 2004a. "Understanding Fourth Generation War". *Military Review*, September-oktober 2004. Dostopno prek: <http://antiwar.com/lind/index.php?articleid=1702> (14. december 2008).
- [36] --- 2004b. *The Changing Face of Warfare: Into the Fourth Generation*. Dostopno prek: http://www.d-n-i.net/fcs/4th_gen_war_gazette.htm (14.december 2008).
- [37] --- 2004c. *The Four Generations of Modern War*. Dostopno prek: <http://www.lewrockwell.com/lind/lind26.html> (28. december 2008).
- [38] Longwood University. 2003. *Blitzkrieg*. Dostopno prek: <http://www.longwood.edu/staff/hardinds/Blitzkrieg.html> (27. april 2009).
- [39] Lubi, Darko. 2006/2007. *Teorija strategije*. Prosojnice iz predavanj. Ljubljana: FDV.
- [40] McKenzie, Kenneth F. Jr. 2000. *The revenge of the Melians: Asymmetric Threats and the Next QDR*. Washington: Institute for National Strategic Studies, National Defense University. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA421982&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf> (27. april 2009)
- [41] Nedog, Janez. 2001. Asimetrični spopad. *Obramba* 33(oktober): 9–10.
- [42] Parker, Geoffrey, ur. 1997. *The Times. Ilustrirana zgodovina sveta*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- [43] Paul, Thazna Varkey. 1994. *Asymmetric Conflicts: War Initiation by Weaker Powers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [44] Peers, Chris in Michael Perry. 1995. *Imperial Chinese Armies: 200 B – 589 AD*. Oxford, London: Osprey Publishing. Dostopno prek: books.google.com.
- [45] Pengal, Bine. 2007. Kitajski pogled v prihodnost oboroženega bojevanja. Vojaška doktrina LR Kitajske. *Obramba* 39 (marec): 23–25.
- [46] Périn, Patrick in Pierre Forni. 1991. *V času barbarskih kraljestev: od velikih vpadov do Karla Velikega*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- [47] Plant, John T. 2008. *Asymmetric Warfare: Slogan or Reality?* Defense & Strategy, januar. Dostopno prek: <http://www.defenceandstrategy.eu/cs/aktualni-cislo-1-2008/clanky/asymmetric-warfare-slogan-or-reality.html> (18. marec 2009).
- [48] Prebilič, Vladimir. 2006/2007. *Teorija taktike kopenske vojske*. Prosojnice iz predavanj. Ljubljana: FDV.
- [49] Primmerman, C.A. 2006. *Thoughts on the Meaning of »Asymmetric Threats«*. Dostopno prek: <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA444192&Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf> (10. maj 2009).
- [50] Qiao Liang in Wang Xiangsui. 2002. *Unrestricted Warfare: China's master plan to destroy America*. Panama City, Panama: Pan American Pub.
- [51] Rhodes, James Ford. 2000. *History of the Civil War, 1861–1865*. Dostopno prek: <http://www.bartleby.com/252/> (14. junij 2009).
- [52] Robb, John. 2004. *4GW – Fourth Generation Warfare*. Dostopno prek: http://globalguerrillas.typepad.com/globalguerrillas/2004/05/4gw_fourth_gene.html (25. februar 2009).
- [53] Røhr, Anders. 1994. *Zgodovinski atlas sveta od prazgodovine do danes*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- [54] RTV Slovenija, Televizija Maribor. 2009. *Skozi čas: 6. julij*. Maribor.

- [55] Shalikashvili, John. 1995. *National Military Strategy 1995*. Dostopno prek: http://www.dtic.mil/doctrine/jel/research_pubs/nms.pdf (10. marec 2009).
- [56] *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 1998. Izdaja na CD-ROM-u. Ljubljana: Državna založba Slovenije in Amebis.
- [57] Stewart, Del. 2004. *Deconstructing the theory of 4th generation warfare*. Dostopno prek: http://findarticles.com/p/articles/mi_m0IBS/is_4_30/ai_n13822277/pg_3?tag=artBody;col1 (28. december 2008).
- [58] Talbott, Strobe in Nayan Chanda. 2001. *The Age of Terror: Merica and the World After September 11*. New York: Basic Books, A Member of the Perseus Books Group and Yale Center for the Study of Globalization.
- [59] Toffler, Alvin and Heidi Toffler. 1995. *War and anti-war: Making Sense of Today's Global Chaos*. New York: Warner Books, Second edition.
- [60] TV Slovenija, 1. program. 1998a. *Vojna in civilizacija: Kri in železo*, serija osmih oddaj (dostopno tudi na treh DVD-jih, Koch Vision, 2007). Ljubljana.
- [61] --- 1998b. *Vojna in civilizacija: Cena vojne*, serija osmih oddaj (dostopno tudi na treh DVD-jih, Koch Vision, 2007). Ljubljana.
- [62] Userland.com. 2003. *Asymmetric Warfare: An Overview*. Dostopno prek: <http://radio.weblogs.com/0001134/stories/2003/01/11/asymmetricWarfareAnOverview.html> (14. januar 2008).
- [63] Wikipedija, prosta enciklopedija. 2009. *Ameriška državljanska vojna*. Dostopno prek: http://sl.wikipedia.org/wiki/Ameri%C5%A1ka_dr%C5%BEavljanska_vojna (27. april 2009).
- [64] WW1westernfront.gov.au. 2008. *Vladslo, Deutcher Soldatenfreidhof 1914–1918*. Dostopno prek: <http://www.ww1westernfront.gov.au/vladslo/index.html> (27. april 2009).
- [65] 24ur.com. 1998. *Slovesnosti ob 350. obletnici podpisa Vestfalskega miru*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/svet/slovesnosti-ob-350-obletnici-podpisa-vestfalskega-miru.html> (14. junij 2009).